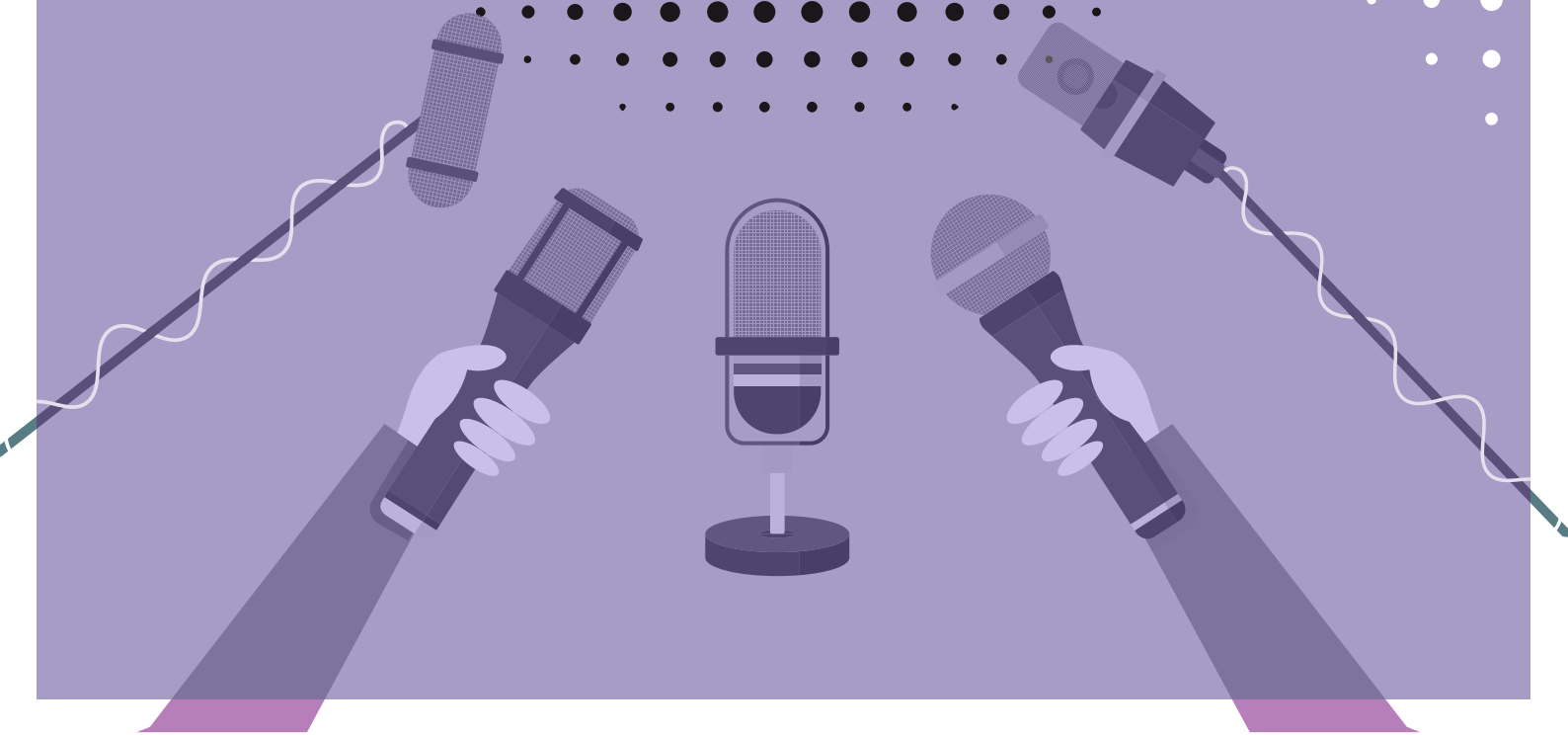

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Ας μιλήσουμε
για τα ΜΜΕ

Ας μιλήσουμε για τα ΜΜΕ

Τελικά, μήπως φταίνει τα μίντια; Το ερώτημα που ανά καιρούς πυροδοτεί την κριτική συζήτηση γύρω από τη λειτουργία των ΜΜΕ σε τοπικό και διεθνές επίπεδο επανέρχεται σήμερα στην Ελλάδα και παραμένει συμβολικό. Μαζί με υποθέσεις μιντιακής αιτιότητας, στον πολιτικό, ακαδημαϊκό και καθημερινό λόγο προβάλλουν όλο και περισσότερο αναλυτικές κατηγορίες που περιγράφουν παρεμβατικές και διαστρεβλωτικές πρακτικές των ΜΜΕ στη διάδοση της πληροφορίας, όπως η προπαγάνδα και η λογοκρισία. Παράλληλα, πρακτικές διάδοσης ψεύτικων ή συναισθηματικά προσδιορισμένων πληροφοριών επανεπινοούνται ως ψευδείς ειδήσεις, ενώ πρακτικές επιλεκτικότητας και πλαισίωσης αποκαλύπτονται ως κυριαρχία συγκεκριμένων απόψεων αλλά και ως ηγεμονικές αναπαραστάσεις της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής συγκυρίας. Η δημοκρατία υποχωρεί και η πολιτική δίνει τη θέση της στην επικοινωνία.

Είναι η στιγμή που σημαντική μερίδα των λεγόμενων «συστημικών» ΜΜΕ στην Ελλάδα συντάσσεται με την αποδοχή των πολιτικών λιτότητας και αντιτάσσεται στην ανάδειξη αριστερών πολιτικών λόγων που έρχονται να την αμφισβητήσουν. Ο κριτικός τους λόγος διογκώνεται ή συρρικνώνεται ανάλογα με το αποτέλεσμα των εκλογών. Οι μιντιακές αφηγήσεις αναπαράγουν και ανασυγκροτούν με τοπικούς, πολιτισμικούς όρους ένα νεοφιλελεύθερο σχέδιο που αποβλέπει στην πρωτοκαθεδρία της αγοράς και της οικονομίας. Η πολιτισμική παραγωγή της χώρας τυποποιείται, ενώ μια άλλη στρατεύεται, αντιδρά και αναζητά νέους τρόπους έκφρασης και λόγου. Τα social media αλλάζουν το μιντιακό οικοσύστημα και δίνουν βήμα στους πολίτες. Οι πηγές της γνώσης και τα αποτυπώματα που αφήνουν στην κοινωνία πολλαπλασιάζονται. Όλο και περισσότερα έντυπα και ιστοσελίδες ειδησεογραφίας και σχολιασμού αμφισβητούν και αρθρώνουν έναν εναλλακτικό λόγο. Στην κριτική ανάγνωση του πολιτικού ανταγωνισμού και των κοινωνικών σχέσεων δημιουργούνται οι όροι της δημοκρατίας, της ισότητας και της ελευθερίας.

Η ομάδα **Media Jokers** ξαναδιαβάζει τις μιντιακές ιστορίες, τις ξαναγράφει και τις δημοσιεύει σε συνεργασία με το **Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ**, δημιουργώντας έναν πόλο κριτικής παρέμβασης. Το υλικό της εκτείνεται από τη δημοσιογραφία και τον σχολιασμό σε ό,τι επικοινωνεί και επικοινωνείται. Θεωρητικά και μεθοδολογικά αντλεί από κριτικές προσεγγίσεις στη γλώσσα και τον λόγο. Πολιτικά στέκεται κριτικά. Συζητάει συμμετοχικά και διαλογικά.

Το ανά χείρας τεύχος αντλεί από την περίοδο Ιούλιος 2019 - Ιανουάριος 2020. Τις βδομάδες που ακολούθησαν, μέχρι σήμερα και για άγνωστο χρόνο το προσφυγικό ζήτημα και οι πολιτικές για τον έλεγχο και την αντιμετώπιση του ιού Covid-19 σε διεθνές επίπεδο επανακαθόρισαν ριζικά την ημερήσια ατζέντα. Οι μιντιακές αναπαραστάσεις αυτών των δύο θεμάτων και η επικοινωνιακή διαχείρισή τους θα απασχολήσουν το επόμενο ή και τα επόμενα τεύχη της ομάδας μας. Εάν θέλετε να συνεισφέρετε σε αυτήν την κριτική καταγραφή και ανάλυση με δικά σας κείμενα παρακαλούμε να επικοινωνήσετε μαζί μας στο **mediajokersgreece@gmail.com** έως 10 Απριλίου 2020 με μια σύντομη περίληψη της πρότασής (έως 150 λέξεις) ώστε να καλύψουμε όσο το δυνατόν ευρύτερο φάσμα θεματικών.

1-

Τα Ελληνοτουρκικά, ο Κυριάκος Μητσοτάκης και οι διθύραμβοι των ΜΜΕ

της Ελένης Γεωργίου

MSc Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Κατά τους πρώτους μήνες διακυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας οι εξελίξεις στη ΝΑ Μεσόγειο εντατικοποιήθηκαν και ακολούθησαν τις συναφείς εξελίξεις στη σκακιέρα της Μέσης Ανατολής, όπως αυτές διαδραματίζονται τα τελευταία 9 χρόνια. Εκ των πραγμάτων προεξέχον γεγονός στις πολιτικές συζητήσεις αποτελεί η διένεξη Ελλάδας-Τουρκίας. Αυτό αφορά την κυβέρνηση αλλά και την αντιπολίτευση. Τα ελληνοτουρκικά παραδοσιακά απασχολούν τον δημόσιο διάλογο με συναιέσεις, διαφοροποιήσεις, αλλά πάνω από όλα με γνώμονα το «εθνικό συμφέρον». Εθνικό συμφέρον το οποίο, όπως φαίνεται, γίνεται έρμαιο της επικοινωνιακής διαχείρισης της κυβέρνησης και των ΜΜΕ.

Πράγματι, η ανησυχία η οποία διέπει την Πολιτεία, τα πολιτικά κόμματα, την κοινή γνώμη αλλά και τον Τύπο, πηγάζει από συγκεκριμένα γεγονότα του τελευταίου διαστήματος. Οι στρατηγικές κινήσεις της Τουρκίας εντατικοποιούνται και η Ελλάδα ψάχνει το βάδισμά της στη γεωπολιτική ανακατάταξη που συντελείται στη Μέση Ανατολή και στη ΝΑ Μεσόγειο. Ειδικά σε μία εποχή όπου οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις αναστατώνουν ολόκληρο τον πλανήτη και η άλλοτε «παγκόσμια ισορροπία» φαίνεται να έχει διαρραγεί. Κατά πολλούς, οι εξελίξεις στη γεωπολιτική θυμίζουν τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με το μοίρασμα των ζωνών του πλανήτη σε σφαίρες επιρροής μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, όπου κύριο ρόλο -σε πρώτη φάση τουλάχιστον- διαδραματίζουν και περιφερειακές δυνάμεις (όπως η Τουρκία).

Ο καθ' ύλην αρμόδιος για να συμμετέχει στα υπό εξέλιξη γεγονότα και στις όποιες διαπραγματεύσεις, είναι η ελληνική κυβέρνηση. Με γνώμονα το «εθνικό συμφέρον» αλλά και την προάσπιση της σταθερότητας στην περιοχή, μιας και η Ελλάδα είναι, παραδοσιακά, όχι μία χώρα με δύναμη ισχύος, αλλά με διαπραγματευτικό χαρτί τη συνεισφορά της στη σταθερότητα και την εμβάθυνση των διακρατικών και περιφερειακών σχέσεων. Η νέα ελληνική κυβέρνηση λοιπόν, υπό τον Κυριάκο Μητσοτάκη, παρέλαβε μία κληρονομιά από τους προκατόχους της, η οποία περιλαμβάνει την ανάπτυξη διάφορων παρεμβάσεων στα της περιφέρειάς μας. Μία κυβέρνηση όμως, η οποία φαίνεται να έχει μία δική της ατζέντα στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Όπως δικαιούται άλλωστε, στη βάση της λαϊκής κυριαρχίας και όπως επιτάσσει το Σύνταγμα της χώρας. Θα δικαιωθεί; Τα καταφέρει; Η ιστορία θα δείξει.

Σε αυτό το σημείο εισέρχεται και ο ρόλος των ΜΜΕ. Ποια είναι η σημασία τους για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής; Στη θεωρητική τους βάση, τα ΜΜΕ επηρεάζουν τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής επειδή, κατά κύριο λόγο, η εκάστοτε εξουσία ενδιαφέρεται για τον τρόπο κάλυψης των θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, τα οποία διαχειρίζεται, και φυσικά για τον βαθμό νομιμοποίησης αυτών από την κοινή γνώμη. Στην παρούσα φάση επιχειρείται η παρουσίαση της Νέας Δημοκρατίας και του Κ. Μητσοτάκη, ως των απόλυτων κυρίαρχων του γεωπολιτικού παιχνιδιού. Αυτό δεν ξεκίνησε χτες. Ο φιλικός προς τη Νέα Δημοκρατία Τύπος δίνει τη μάχη με όλες του τις δυνάμεις να καλλιεργήσει στην κοινή γνώμη το αίσθημα ασφάλειας και

σταθερότητας προς την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, αλλά κυρίως προς το πρόσωπο του Κ. Μητσοτάκη, ο οποίος παρουσιάζεται ως το απόλυτο και επιτυχημένο brand name. Αργά και σταδιακά, από τον χρόνο που η Νέα Δημοκρατία βρισκόταν στη θέση της αντιπολίτευσης, τα media διαμόρφωναν την κοινή γνώμη, παρουσιάζοντας τον Κ. Μητσοτάκη ως τον μόνο άνθρωπο που μπορεί να αλλάξει ριζικά το πολιτικό σκηνικό της χώρας. Ομοίως και αμέσως μετά την ανάληψη της εξουσίας από τη Νέα Δημοκρατία, ο Τύπος προσπάθησε και πέτυχε σε μεγάλο βαθμό να εδραιώσει τη γνώμη αυτή, με θετικά αποτελέσματα. Αλλά εκεί που τα media εξάντλησαν τη θετική ρητορική τους, για το πρόσωπο του Κ. Μητσοτάκη, ήταν αναμφίβολα τα ελληνοτουρκικά.

Ο συμπολιτευόμενος Τύπος, λοιπόν, παρουσιάζει τον Κυριάκο Μητσοτάκη να έχει ξεκινήσει δυναμικά, να συμμετέχει σε συνδιασκέψεις με υπογραφές για μεγάλοπνοα σχέδια αγωγών (East Med), να ταξιδεύει πολύ, να βρίσκεται σε αναβρασμό. Την επικοινωνιακή παρουσίαση της κυβέρνησης αναφορικά με τα ελληνοτουρκικά, έχει αναλάβει η πλειοψηφία του έντυπου και ηλεκτρονικού Τύπου. Και εκεί τα πράγματα είναι ξεκάθαρα: «έξω πάμε καλά». Αυτή την εντύπωση αποκομίζει ο αναγνώστης. Για τα φιλοκυβερνητικά ΜΜΕ, ο Κ. Μητσοτάκης είναι ο παράγοντας σταθερότητας. Είναι ο άνθρωπος που θα δώσει λύση στα θέματα εξωτερικής πολιτικής που ταλανίζουν διαχρονικά τη χώρα μας. Η προσέγγιση του Τύπου προς το πρόσωπο του Κ. Μητσοτάκη αναφορικά με τα ελληνοτουρκικά ζητήματα γίνεται με όρους προσωποποίησης. Συγκεντρώνει δηλαδή τις επιτυχίες της κυβέρνησης και της ελληνικής διπλωματίας στο πρόσωπό του. Ο Κ. Μητσοτάκης γίνεται το πρόσωπο των διαπραγματεύσεων και συγκεντρώνει τις αξίες του «ικανού» ηγέτη απέναντι στον «προκλητικό» Ερντογάν.

Ας τα δούμε όμως πιο αναλυτικά. «Η Ελλάδα με συντονισμένες κινήσεις απομυθοποίησε τα όσα λέγονταν για την τουρκική διπλωματία», μας ενημερώνει ο Ελεύθερος Τύπος στο κύριο άρθρο του στις 27/12/19. Και συνεχίζει: «Η Άγκυρα έχει απομονωθεί διεθνώς και οι σπασμωδικές κινήσεις του Ερντογάν είναι αποτέλεσμα της πίεσης που δέχεται το τελευταίο διάστημα από όλους τους βασικούς παίκτες της παγκόσμιας σκακιέρας. [...] Ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης πέτυχε στη Σύνοδο Κορυφής να περιληφθεί στο ψήφισμα των Ευρωπαίων ηγετών η καταδίκη των παράνομων πράξεων της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και να εξουδετερωθεί νομικά η ψευδοσυμφωνία με την κυβέρνηση της Λιβύης. [...] Η Ελλάδα διπλωματικά έχει πετύχει τις κατάλληλες συμφωνίες προκειμένου να αναχαιτίσει τον επεκτατισμό της Τουρκίας και να στείλει τα κατάλληλα μηνύματα στην άλλη πλευρά του Αιγαίου». Θρίαμβος. Η Τουρκία απομονώθηκε, ο Ερντογάν κάνει σπασμωδικές κινήσεις και ο Κ. Μητσοτάκης επιτυγχάνει τη στήριξη των διεθνών και ευρωπαϊκών δρώντων. Με ποιο τρόπο συντελέστηκε αυτό, δεν μπαίνει στον κόπο να μας εξηγήσει ο αρθρογράφος. Λίγες μέρες αργότερα, το κύριο άρθρο του Ελεύθερου Τύπου στις 02/01/2020, κινείται στο ίδιο μοτίβο: «Στα εθνικά θέματα η Ελλάδα είναι πια θωρακισμένη [...] στο εσωτερικό της χώρας έχει σφυρηλατηθεί κλίμα ενότητας. [...] ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης έχει κινηθεί σε όλα τα επίπεδα προκειμένου να απομονωθεί διπλωματικά η Τουρκία και η Ελλάδα να έχει στο πλευρό της τον διεθνή παράγοντα». Αναρωτιέται κανείς, πότε πρόλαβε η χώρα και θωρακίστηκε στα εθνικά θέματα; Αφού μέχρι τις 6 Ιουλίου η Ελλάδα φυλλορροούσε και η εθνική συνοχή κρεμόταν από μία κλωστή, όπως μας ενημέρωνε εκτενέστατα ο τύπος. Αυτό που γίνεται αντιληπτό από την επικοινωνιακή διαχείριση του Τύπου, είναι η συστηματική καλλιέργεια και οικοδόμηση εμπιστοσύνης προς το πρόσωπο του Κ. Μητσοτάκη, χωρίς να γίνεται καμία αναφορά ούτε στους προκατόχους του, ούτε στα κεκτημένα των προηγούμενων κυβερνήσεων αναφορικά με τη διπλωματική τους στρατηγική. Τώρα η Ελλάδα είναι θωρακισμένη, για ποιο λόγο να το συζητήσουμε εκτενέστερα; Την ίδια μέρα τα Νέα στο κύριο άρθρο τους έχουν ακόμα πιο αισιόδοξη άποψη: «Απέναντι στην τουρκική προκλητικότητα, προκλητικότητα που δεν περιορίζεται πλέον μόνο στο πεδίο των ελληνοτουρκικών

σχέσεων, η χώρα μας έχει κάθε λόγο να διατηρήσει τη στάση της ήρεμης δύναμης. Και να τείνει κάποια στιγμή στην απομονωμένη και ενδεχομένως ταπεινωμένη Τουρκία χείρα φιλίας. Αυτό επιβάλλει η πλεονεκτική θέση στην οποία αρχίζει να βρίσκεται». Θρίαμβος ξανά. Αλλά το ερώτημα παραμένει. Είναι ο Κ. Μητσοτάκης και η κυβέρνησή του, η απάντηση σε κάθε ερώτηση; Αν πιστέψουμε την ίδια και τον Τύπο είναι πολύ πιθανό, αφού όλες οι ενέργειες για τα εθνικά θέματα παρουσιάζονται ως «one-man show», του ικανού και απόλυτα επιτυχημένου Κ. Μητσοτάκη.

Με τον ερχομό του νέου έτους, η διπλωματική δραστηριότητα της χώρας έγινε πιο έντονη. Συγκεκριμένα, στις 02/01/2020 υπεγράφη η Διακυβερνητική Συμφωνία για τον αγωγό φυσικού αερίου EastMed, μεταξύ της Ελλάδας, της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ισραήλ. Είναι μία ακόμη διπλωματική κίνηση που προκάλεσε τους διθυράμβους του φιλοκυβερνητικού Τύπου. Ο Θ. Μαυρίδης σε άρθρο του στο liberal.gr στις 02/01/2020, σημειώνει: «η κυβέρνηση Μητσοτάκη δεν εξαντλείται σε αδιέξοδες ρητορικές. Προχωρά σε ουσιαστικές πράξεις κατοχύρωσης των εθνικών μας δικαιωμάτων, όπως είναι η υπογραφή του EastMed και την ίδια ώρα προσπαθεί να διατηρήσει ανοικτούς τους δίαυλους επικοινωνίας με την τουρκική πλευρά». Το κύριο άρθρο των Νέων της ίδιας μέρας αναφέρει: «Η συμφωνία για τον EastMed στέλνει επίσης ένα ηχηρό μήνυμα στην Άγκυρα. Κι αυτό είναι πως ο ενεργειακός πλούτος δεν διεκδικείται με λεονταρισμούς, επιδείξεις ισχύος, μονομερείς ενέργειες και προκλήσεις. Ρυθμίζεται με διαπραγματεύσεις που καταλήγουν σε συμφωνίες επωφελείς για όλους, οι οποίες εξασφαλίζουν την πρόοδο, την ευημερία και την ανάπτυξη όλων των χωρών της περιοχής. Κι αυτό δεν είναι παρά ένα μήνυμα ειρήνης». Όχι αδιέξοδες ρητορικές λοιπόν, αλλά παράγοντας ειρήνης και σταθερότητας η Ελλάδα. Το μήνυμα είναι ξεκάθαρο. Οι κινήσεις Μητσοτάκη στην εξωτερική πολιτική είναι χειρουργικές, διασφαλίζουν το εθνικό συμφέρον και κάνουν την Ελλάδα κυρίαρχη χώρα στη Μεσόγειο. Πόσο κοντά στην αλήθεια είναι αυτά τα συμπεράσματα; Αν προσθέσουμε στον συλλογισμό μας ότι η γεωπολιτική σκακιέρα στη Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή είναι διαρκώς υπό αίρεση, αμφισβήτηση και αλλαγή, είναι σώφρον να γίνονται τέτοιες δηλώσεις και τέτοιες αναλύσεις; Η απάντηση δεν είναι ποτέ εύκολη.

Η διπλωματική δραστηριότητα κορυφώνεται με την επίσκεψη του Κ. Μητσοτάκη στις ΗΠΑ, με προεξέχον γεγονός τη συνάντησή του με τον αμερικανό πρόεδρο Ντ. Τραμπ. Εδώ πλέον κορυφώνεται και το εγκώμιο που πλέκει ο Τύπος προς το πρόσωπο του Κ. Μητσοτάκη. Ας δώσουμε μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα: «Τον Λευκό Οίκο επισκέφθηκε χθες ο πρωθυπουργός μιας χώρας που, αντίθετα από τη γειτονική της Τουρκία, δεν συνηθίζει να επιδίδεται σε λεονταρισμούς ούτε διακατέχεται από σύνδρομο μεγαλομανίας. Η Ουάσινγκτον αναγνωρίζει επομένως στην Αθήνα μία πολύτιμη σύμμαχο στρατευμένη σε ένα σύστημα αξιών βασικός άξονας του οποίου είναι η συνύπαρξη και η συνεργασία. Αναγνωρίζει μια πολύτιμη σύμμαχο την οποία μπορεί να εμπιστευτεί αλλά συγχρόνως σέβεται. Και μία σύμμαχο που διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στην κατεύθυνση της επίλυσης των προβλημάτων της ευρύτερης περιοχής» (Φιλελεύθερος, 08/01/2020). Οι αναφορές για την ικανότητα του Κ. Μητσοτάκη κορυφώνονται και η ικανότητά του στην πολιτική διπλωματία γενικεύονται και σταθεροποιούνται. Τα Parapolitika.gr αναφέρονται στις 07/01/2020, στην «εντυπωσιακή επιστροφή της Ελλάδας μετά και την έξοδο από τη δεκαετή κρίση έκανε λόγο ο Αμερικανός πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ στο πλαίσιο της συνάντησής του με τον Έλληνα πρωθυπουργό, Κυριάκο Μητσοτάκη». Συνεπώς η επιτυχία του Κ. Μητσοτάκη έχει αρχίσει να διαφαίνεται και στο επίπεδο της οικονομίας και καλλιεργείται η αίσθηση ότι είναι αυτός που βγάζει αργά αλλά σταθερά τη χώρα από τη βαθιά κρίση της δεκαετίας. Εντυπωσιακό και συνάμα άδικο για τις θυσίες των Ελλήνων πολιτών θα επεσήμανε κανείς, αλλά δεν έχει καμία σημασία μπροστά στην επιτυχία του ονόματος «Κ. Μητσοτάκης». Τέλος, το protothema.gr, στις 08/01/2020, επισημαίνει: «Επιβεβαιώθηκαν (σ.σ στη συνάντηση Μητσοτάκη- Τραμπ) οι Ελληνικές προσδοκίες για μια ισχυρή

αναγνώριση του ιδιαίτερου γεωπολιτικού ρόλου που διαδραματίζει η χώρα μας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ως Περιφερειακή δύναμη σταθερότητας [...] τόσο στη συνάντηση όσο και στις συνομιλίες που ακολούθησαν, αρμόδιες πηγές επισημαίνουν ότι επανεπιβεβαιώθηκε το άριστο επίπεδο των διμερών σχέσεων που, όπως ειπώθηκε χαρακτηριστικά, διάγουν την καλύτερή τους φάση».

Το τελευταίο διάστημα, λόγω και των γεωπολιτικών ανακατατάξεων και της πίεσης από την πλευρά της Τουρκίας, η πολιτική ατζέντα μετατοπίστηκε προς το ζήτημα του προσφυγικού. Η κυβέρνηση άλλαξε ελαφρώς τη ρητορική της, ωστόσο συνέδεσε το προσφυγικό με το ελληνοτουρκικό ζήτημα. Οι λόγοι για τους οποίους παρατηρήσαμε αυτή την αλλαγή είναι τόσο πολιτικοί όσο και επικοινωνιακοί και έχει σημασία να αναλύσουμε ξεχωριστά και τον ρόλο των ΜΜΕ. Τα παραδείγματα από τις διθυραμβικές δηλώσεις υπέρ του Κ. Μητσοτάκη από μερίδα του Τύπου είναι πολλά και παραπάνω δώσαμε κάποια ενδεικτικά. Και μας κάνει να αναλογιζόμαστε κατά πόσο βοηθά το τόσο προβεβλημένο εθνικό συμφέρον. Για μία μικρή χώρα, όπως η δική μας, είναι φυσικά θετικό να παίζει ρόλο στις διεθνείς εξελίξεις και να έχει τη δυνατότητα να θέτει τα αιτήματά της ισότιμα στους διεθνείς οργανισμούς. Αλλά η ακατάσχετη θριαμβολογία και η παρουσίαση του Κ. Μητσοτάκη ως «εθνικού Μεσσία» συντελεί περισσότερο αρνητικά παρά θετικά στον δημόσιο διάλογο. Όχι μόνο για τη διεθνή μας διπλωματία, αλλά και για το επίπεδο ενημέρωσης και πληροφόρησης του πολίτη. Σε κάθε περίπτωση τα ΜΜΕ είναι (ή θα έπρεπε να είναι) φορείς ελέγχου της εξουσίας και όχι άκριτος χειροκροτητής της.

-2-

Η επικοινωνιακή διαχείριση της πολιτικής και τα όρια της

του Διονύση Μητρόπουλου

Υπ. Διδάκτωρ Ψυχο-κοινωνικών Επιστημών, Κολέγιο Μπέρκμπεκ,

Πανεπιστήμιο του Λονδίνου

Η ΝΔ εξελέγη αυτοδύναμη και με ένα πολύ σημαντικό ποσοστό στις 7 Ιουλίου 2019. Η νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Κυριάκο Μητσοτάκη από τις πρώτες κιόλας ημέρες της θητείας της οργάνωσε με τέτοιο τρόπο την επικοινωνιακή της πολιτική ώστε να προβάλλει τις βασικές στοχεύσεις της διακυβέρνησής της: το τρίπτυχο ανάπτυξη/ανταγωνιστικότητα/επενδύσεις, ασφάλεια και βελτίωση της καθημερινότητας του πολίτη, νέο φορολογικό πλαίσιο με μείωση φόρων, καθώς και εκσυγχρονισμό και αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης. Όλα αυτά υπό τον όρο-ομπρέλα «κανονικότητα», σε συνέχεια του κεντρικού συνθήματος της προεκλογικής εκστρατείας που ήταν η «επιστροφή στην κανονικότητα». Από τις προγραμματικές δηλώσεις της η νέα κυβέρνηση θέλησε να δείξει ότι έχει ένα ξεκάθαρο σχέδιο για το μέλλον την Ελλάδα και ότι σε αυτό χωράνε όλες οι Ελληνίδες και οι Έλληνες. Εκ του αποτελέσματος, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι η ΝΔ είχε μια πολύ καλά σχεδιασμένη στρατηγική πολιτικής επικοινωνίας. Ωστόσο, όπως θα συζητήσουμε παρακάτω, ίσως η πολύ καλά σχεδιασμένη πολιτική επικοινωνία να απορρόφησε πολιτικούς πόρους και ουσία από τις προκλήσεις της πραγματικής πολιτικής. Τι θα πει αυτό; Ότι προέκυψαν αποκαλυπτικές περιπτώσεις που έλαβαν μεγάλες διαστάσεις στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με βάση τα οποία θα μπορούσε κάποιος/α να υποθέσει ότι η επικοινωνιακή διαχείριση -ως τέτοια- αποτελεί την βασική πολιτική στρατηγική της μέχρι τώρα πορείας της κυβέρνησης. Με απλά λόγια, η Κυβέρνηση, σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας μας, φαίνεται να ενδιαφέρεται πιο πολύ για τη διαφύλαξη των ισορροπιών των κοινωνικών συμμαχιών που θεωρεί ότι τη στηρίζουν, παρά προσπαθεί με προτάσεις (μεταρρυθμιστικών) πολιτικών να στηρίξει τις προγραμματικές στοχεύσεις της.

Όπως αρκετά κατατοπιστικά είχε ήδη γράψει από το 1936 ο Harold Lasswell, την πολιτική διακρίνει «το ποιος παίρνει τι, πότε και πώς» (who gets what, when, how), ενώ η πολιτική επικοινωνία συνίσταται στο «ποιος/ λέει τι/μέσω ποιου διαύλου/σε ποιον/και τι συνέπειες έχει αυτό» (who/says what/ in which channel/to whom/with what effect). Στην εποχή μας, κατακλυζόμαστε από πληροφορίες, λόγους και μηνύματα, που εναλλάσσονται με μεγάλη ταχύτητα και ένταση, ενώ αφορούν σχεδόν όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής μας ζωής. Σε αυτό το πλαίσιο, δεν θα ήταν υπερβολικό να γίνει η υπόθεση ότι αποτελεί πράξη αντίστασης να βρει κάποιος το χρόνο και την ενέργεια και να σταθεί κριτικά απέναντι σε αυτόν τον καταϊγισμό λόγων και εικόνων. Γιατί όμως κάτι τέτοιο θα ήταν χρήσιμο; Γιατί έχει νόημα να στεκόμαστε κριτικά απέναντι σε αυτά που ακούμε, διαβάζουμε ή βλέπουμε; Διότι μόνο έτσι θα είμαστε σε θέση ξεχωρίσουμε την πολιτική από την επικοινωνία, και ειδικότερα την επικοινωνία ως τη βασική πολιτική. Τα χαρακτηριστικά των δύο είναι διαφορετικά, ανεξάρτητα αν κάποιες φορές τα όριά τους είναι δυσδιάκριτα ή ενίοτε δεν υπάρχουν – με την έννοια ότι είναι τόσο κοντά που ελλοχεύει ο κίνδυνος να τα δούμε ως ένα.

Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η επικοινωνιακή στρατηγική της ΝΔ έχει κάποια βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία τείνουν να την καταστήσουν επικοινωνιακά ηγεμονική. Διαθέτει το προνόμιο μιας ιδιότυπης μονοπώλησης της προβολής της στα ΜΜΕ, ειδικά στην τηλεόραση και στον έντυπο Τύπο. Τα μηνύματα που επιλέγει να επικοινωνήσει είναι συνήθως απλά, αλλά σταθερά επαναλαμβανόμενα από τα ΜΜΕ που τη στηρίζουν, αλλά και από το πολιτικό της προσωπικό. Χρησιμοποιεί όλους τους διαθέσιμους διαύλους επικοινωνίας ώστε να αναπαράγουν το εκάστοτε μήνυμα με συντονισμένο τρόπο. Ως συντηρητικό και δεξιό κόμμα ακολουθεί μια αρχηγικού τύπου λογική επικοινωνίας όπου το πολιτικό μήνυμα είναι ελεγχόμενο από την κορυφή της ιεραρχίας με πορεία προς τα κάτω. Αυτό επετεύχθη ακόμα περισσότερο σε επίπεδο Κυβέρνησης, με το πρώτο κιάλας ΦΕΚ, όπου ΕΥΠ, ΕΡΤ και το ΑΠΕ υπάγονται απευθείας στην Προεδρία της Κυβέρνησης. Ωστόσο, παρά τη συγκεντρωτική τακτική, υπήρξαν περιστατικά ασυνέχειας στον κυβερνητικό λόγο με ισχυρό αποτύπωμα και στα ΜΜΕ, αφού σε όλες τις περιπτώσεις που θα αναφερθούν παρακάτω προκάλεσαν επικοινωνιακή αμηχανία ή/και τελικά επί της ουσίας πολιτικό διάλογο. Η αμηχανία αυτή πήρε πολλές μορφές. Άλλοτε η κυβέρνηση άργησε να παρέμβει στον δημόσιο διάλογο συνεπικουρούμενη από πολλά media που δεν αναπαρήγαγαν καν την εκάστοτε είδηση, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, όταν η κριτική -κυρίως μέσω των κοινωνικών δικτύων- γιγαντωνόταν, «αντιδρούσε» προβαίνοντας σε μια επικοινωνιακή διαχείριση στηριζόμενη κυρίως στα προεκλογικά αφηγήματα, παρά στη σοβαρότητα του εκάστοτε περιστατικού.

Επικοινωνιακές...τούμπες

Οκτώβριος 2019: Υπόθεση Joker

Πρόκειται για την υπόθεση εισβολής αστυνομικών σε σινεμά και την προσαγωγή ανηλίκων με κλούβες ύστερα από καταγγελία δύο γυναικών που αποδείχθηκαν υπάλληλοι του Υπουργείου Πολιτισμού. Η υπόθεση αυτή έλαβε μεγάλες διαστάσεις στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δημιουργώντας αναστάτωση μεταξύ των εμπλεκόμενων υπουργείων για ευθύνες και διαψεύσεις. Υπήρξε ακόμα η προσπάθεια από μερίδα ηλεκτρονικών μέσων να φορτωθεί η ευθύνη της αστυνομικής επιχείρησης σε έναν νόμο του 2010 με την υπογραφή του Γ. Ραγκούση με την κα. Μενδώνη να διαψεύδει τον Κυβερνητικό Εκπρόσωπο. Σε μια προσπάθεια να διασκεδάσει τις εντυπώσεις, ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη δήλωσε μέσω twitter ότι θα πάει και αυτός με τον 15χρονο γιο του να παρακολουθήσουν την ταινία. Με αυτή την δήλωση έγινε μια προσπάθεια απομόνωσης του περιστατικού, ότι δηλαδή η ΕΛ.ΑΣ. γενικά δεν παρεμβαίνει σε τέτοια περιστατικά, και ότι γενικά οι γονείς δεν χρειάζεται να ανησυχούν για τέτοια περιστατικά. Έχω την εντύπωση ότι δεν υπάρχει πολίτης που στο άκουσμα της είδησης δεν θορυβήθηκε με το είδος και την ποιότητα της «κανονικότητας» της αστυνομικής παρέμβασης.

Οκτώβριος 2019: Η στάση του πρωθυπουργού στις δηλώσεις του Κυβερνητικού Εκπροσώπου

Η στάση του πρωθυπουργού, Κυριάκου Μητσοτάκη, με τα σταυρωμένα χέρια λέγοντας «παρακαλώ να καταθέσετε τις δηλώσεις του κ. Πέτσα, τις έχετε φαντάζομαι, έτσι δεν είναι; Γιατί δεν τις κατάθετε; Καταθέστε 'τες τώρα, περιμένω. Περιμένω, περιμένω, περιμένω... δεν θα καταθέσετε τίποτα γιατί πάλι ψέματα λέτε! Γιατί δεν είπε αυτά ο κ. Πέτσας. Δεν αλλάζει το χούι κ. Τσίπρα. Μια φορά ψεύτης πάντα ψεύτης κ. Τσίπρα». Ωστόσο, από τα δύο επίμαχα βίντεο με τις δηλώσεις του κ. Πέτσα, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος φαίνεται να συμψήφισε το προσφυγικό με τις τουρκικές προκλήσεις σε Αιγαίο και Κυπριακή ΑΟΖ και να είπε τότε πως αυξάνοντας τις περιπολίες αυξάνεται και η πιθανότητα ναυαγίων, όπως το τραγικό περιστατικό στην Κω, λεγόμενα τα οποία είχε σχολιάσει στην ομιλία του ο πρόεδρος της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Η θέση του Κυβερνητικού

Εκπροσώπου αρχικά αναπαράχθηκε στον δημόσιο λόγο, οπότε η άμεση αντίδραση την αντιπολίτευσης δεν ήταν άνευ περιεχομένου. Η επικοινωνιακή στάση της ΝΔ στο θέμα ήταν να αφήσει το θέμα να ξεχαστεί. Σημασία είχε ότι ο πρωθυπουργός είχε αποκαλέσει τον πρόεδρο της αξιωματικής αντιπολίτευσης για μια ακόμη φορά ψεύτη στη ζωντανή σύνδεση της Ολομέλειας. Ο χαρακτηρισμός «ψεύτης», όπως και συναφείς χαρακτηρισμοί ήταν σημαντικά σημεία της ρητορικής ΝΔ και φιλικών ΜΜΕ σε όλη τη διάρκεια της αντιπολίτευσής της, με αποτέλεσμα να έχουμε συνέχεια του αντι-ΣΥΡΙΖΑ αφηγήματος, παρόλη την αλλαγή θέσεων από αξιωματική αντιπολίτευση στην κυβέρνηση για την ΝΔ.

Νοέμβριος 2019: Υπόθεση Α. Διαματάρη

Ο κ. Διαματάρης, τέως υφυπουργός Εξωτερικών, κατηγορήθηκε ότι δεν κατέχει τον μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από το πανεπιστήμιο Columbia και ότι δεν είχε αποχωρήσει από τη θέση του διευθύνοντα συμβούλου των οικογενειακών του επιχειρήσεων παρότι ορκίστηκε μέλος της κυβέρνησης. Παραδέχτηκε τις κατηγορίες και παραιτήθηκε. Εκτός του ότι αυτό αποτέλεσε την πρώτη παραίτηση-αποπομπή υπουργού της κυβέρνησης, ακόμα και κάποια φιλικά προς την κυβέρνηση ΜΜΕ σχολίασαν ότι η διαχείριση -επικοινωνιακή και πολιτική- της παραίτησης του κ. Διαματάρη ήταν προβληματική. Κι αυτό διότι η περίπτωση του κ. Διαματάρη είχε προβληθεί ως υπόδειγμα «αριστείας». Το θέμα περί «αριστείας» ήταν από τα κυρίαρχα επικοινωνιακά αντιπολιτευτικά σχήματα της ΝΔ κατά την περίοδο της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ. Η υπόθεση αυτή στοίχισε επικοινωνιακά και πολιτικά στην κυβέρνηση διότι αφενός άργησε να δράσει, αφετέρου δεν υπολόγισε τις έντονες αντιδράσεις της κοινωνίας, εντός του κόμματος και των υποστηρικτών της. Μια αποπομπή-παραίτηση αρκεί για να αποκαλύψει μα και να δημιουργήσει ρωγμές σε ολόκληρο το επικοινωνιακό αφήγημα της ΝΔ.

Νοέμβριος 2019: Η στάση της ΝΔ για τη Συμφωνία των Πρεσπών

Ο κ. Γεωργιάδης προεκλογικά δήλωνε ότι «εγώ δεν θα την πω ποτέ Βόρεια Μακεδονία» στην εκπομπή Ρουά Ματ, καθώς και πολλά στελέχη της τότε αντιπολιτευόμενης ΝΔ είχαν κρατήσει ξεκάθαρα αρνητική στάση κατά την ψήφιση της Συμφωνίας από την Ελληνική Βουλή το 2019. Λίγους μήνες μετά, είχαμε μια ολική μεταστροφή στη στάση της ΝΔ, ως κυβέρνησης πια, με τον Υπουργό Εξωτερικών Ν. Δένδια να δηλώνει ότι «η Συμφωνία των Πρεσπών πρέπει να εφαρμόζεται πλήρως και με συνέπεια». Ο τρόπος διαχείρισης του ονοματολογικού της γειτονικής χώρας, αποτελεί ακόμα μια επικοινωνιακή ήττα της ΝΔ, μιας και η ρητορική της προεκλογικά απέχει σημαντικά με την κυβερνητική της στάση. Τα αποτελέσματα αυτής της υπόθεσης θα φανούν μακροπρόθεσμα, ωστόσο η προεκλογική επικοινωνιακή (τουλάχιστον) εκμετάλλευση των αντιδράσεων της Συμφωνίας είναι μάλλον απίθανο να μην οδηγήσει σε αρνητικές επιπτώσεις της αξιοπιστίας της κυβέρνησης.

Δεκέμβριος 2019: Υπόθεση του Κ. Πατέρα ως διοικητή του νοσοκομείου Καρδίτσας

Η υπόθεση του 80χρονου συνταξιούχου γυμνασιάρχη κ. Πατέρα, ο οποίος ήταν μεταξύ των διορισθέντων διοικητών νοσοκομείων, συγκεκριμένα για την Καρδίτσα, συγκεντρώνει κι αυτή πολλά κοινά χαρακτηριστικά με την υπόθεση του κ. Διαματάρη. Από τη μία, το επιχείρημα περί «αριστείας» στην ευρύτερη δημόσια διοίκηση διαψεύστηκε, από την άλλη, ο Πρωθυπουργός, που στο παρελθόν είχε καυτηριάσει τοποθετήσεις «αποτυχημένων πολιτευτών», τώρα εμφανίζεται με μια διοίκηση που έχει επιλέξει για τη θέση διευθυντή νοσοκομείου έναν πρώην πολιτευτή.

Σκοπός να προσελκύσει ψήφους από τη δεξιά πολυκατοικία, όπως ο ίδιος ο κ. Πατέρας δήλωσε ύστερα από την παραίτησή του που έγινε λίγα 24ωρα μετά τον διορισμό του. Αυτό το κυνικό πολιτικό «deal» απέχει από την αποποίηση παλαιοκομματικού τύπου πρακτικών για την οποία επικοινωνιακά προσπαθούσε να πείσει το ακροατήριό του ο πρωθυπουργός.

Δεκέμβριος 2019: Καταλήψεις στο Κουκάκι

Η κυβέρνηση της ΝΔ έχει βάλει ψηλά στην πολιτική και επικοινωνιακή της ατζέντα το ζήτημα της ασφάλειας. Ενδεικτικό του πόσο σοβαρό το θεωρεί, σε ένα micro-site που εκθέτει το κυβερνητικό έργο, που ονομάζεται «metonkyriako.gr», αποτελεί είδηση η «απομάκρυνση αυθαίρετου κοντέινερ από την πλατεία Εξαρχείων» (20/09/2019). Σε αυτό το πλαίσιο, η εκκένωση των καταλήψεων προσφύγων στα Εξάρχεια, καθώς και όλων των λοιπών καταλήψεων της Αθήνας αποτελεί βασικό πυλώνα του πολιτικό-ιδεολογικού δόγματος «τάξη και ασφάλεια» και συνάμα κομβικό επικοινωνιακό όχημα επιβεβαίωσης της σχέσης της με τους υποστηρικτές της. Η επικοινωνιακή και πολιτική εφαρμογή του σχεδίου για εκκένωση των καταλήψεων απέδιδε καρπούς για την κυβερνητική στρατηγική, ώσπου αστυνομική επιχείρηση της αστυνομίας στο Κουκάκι κατηγορήθηκε για τη βίαιη σύλληψη ενός γνωστού σκηνοθέτη και των δύο γιων του. Το ότι ο σκηνοθέτης έπεσε θύμα πρωτοφανούς αστυνομικής βίας μέσα στο ίδιο του το σπίτι, δεν αμφισβητείται από κανέναν μιας και οι φωτογραφίες του ίδιου ήταν αποκαλυπτικές. Ενδεικτικό του κλίματος είναι ότι διασπάστηκε η συνεκτική αναπαραγωγή του κυβερνητικού αφηγήματος με διαφωνίες μεταξύ των συμμετεχόντων στα διάφορα πάνελ για την επιχειρησιακή πρακτική της ΕΛ.ΑΣ., όπως συνέβη στην εκπομπή Δέκα της Όλγας Τρέμη. Τελικά δεν εντοπίστηκε DNA των δύο γιων του σκηνοθέτη στην κατάληψη. Το συμβάν προκάλεσε πολλές αντιδράσεις στους καλλιτεχνικούς κύκλους που στήριξαν την εν λόγω οικογένεια. Πριν λίγες μέρες μάλιστα η Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων κατήγγειλε έμμεση πίεση από υπουργούς και εκπροσώπους των αστυνομικών υπαλλήλων για τροποποίηση ποινικών διώξεων σε βάρος των συλληφθέντων από την κατάληψη της Ματρόζου στο Κουκάκι, χαρακτηρίζοντας εξωφρενικό το γεγονός ότι ζητείται ακόμη και πειθαρχικός έλεγχος σε βάρος των εισαγγελέων που άσκησαν τις διώξεις. Σε αυτήν την υπόθεση, το δόγμα «νόμος και τάξη» δημιούργησε ερωτηματικά και προβληματίσε ευρύτερο κομμάτι της κοινωνίας για της πρακτικές της ΕΛ.ΑΣ. Ωστόσο, να υπογραμμίσουμε εδώ το άδικο γεγονός ότι, αν τύχανε να μην είναι «γνωστός» και διάσημος ο πολίτης που του συνέβη αυτό, δεν θα είχαμε την ίδια εξέλιξη. Αυτή ήταν μια σημαντική παράμετρος που η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει επικοινωνιακά αλλά και πολιτικά.

Ιανουάριος 2020: Υπόθεση πρόωρης ανακοίνωσης Προέδρου της Δημοκρατίας

Ο πρωθυπουργός, περίπου ένα μήνα νωρίτερα από την ημερομηνία που είχε αρχικά ορίσει για να ανακοινώσει το όνομα του νέου ΠτΔ, προέβη στην ανακοίνωση του ονόματος της κας. Σακελλαροπούλου. Η κα. Σακελλαροπούλου εξελέγη πράγματι πρώτη γυναίκα Πρόεδρος της Δημοκρατίας με 261 ψήφους. Όμως, οι πολιτικοί αντίπαλοι του πρωθυπουργού, ίσως όχι άδικα, θεώρησαν την πολιτική επιλογή, τουλάχιστον του χρόνου της ανακοίνωσης του ονόματός της, ως επικοινωνιακό αντιπερισπασμό για τη μη παρουσία του πρωθυπουργού στην Διάσκεψη του Βερολίνου για τη Λιβύη, για την επανασύσταση του Υπουργείου Μεταναστευτικής πολιτικής (όπου σε πολλά φιλοκυβερνητικά ΜΜΕ παρουσιάστηκε ως «σύσταση» και όχι ως «επανασύσταση»), ενώ με την ανάληψη των καθηκόντων του το είχε καταργήσει καθώς και λόγω της αποτυχίας του ταξιδιού στις ΗΠΑ αλλά και των δηλώσεων του πρωθυπουργού σχετικά με τη δολοφονία Σουλεϊμάνι, οι οποίες οδήγησαν σε διάβημα διαμαρτυρίας του Ιράν στην Αθήνα. Ο κ. Μητσοτάκης επέλεξε να κάνει την ανακοίνωση του ονόματος με διάγγελμα, πρακτική για την οποία κατηγορούσε τον προκάτοχό του. Η επικοινωνιακή στρατηγική της κυβέρνησης σε αυτή την υπόθεση φαίνεται να ήταν υπεραισιόδοξη, ότι δηλαδή θα επιτύχει με μια γρήγορη επικοινωνιακή κίνηση σε ένα σοβαρό

πολιτειακό ζήτημα -όπως η επιλογή ΠτΔ- την αλλαγή ατζέντας και του δημοσίου διαλόγου από τρεις υποθέσεις όπου η αντιπολίτευση θα μπορούσε να την εγκυβεσει να λογοδοτήσει για την αποτελεσματικότητά της. Σε κάποιο βαθμό η επικοινωνιακή τακτική αυτή φάνηκε να έχει αρχικά θετικά αποτελέσματα για την Κυβέρνηση, ωστόσο τα τρία κρίσιμα θέματα που προσπάθησε να επισκιάσει η πρόωγη ανακοίνωση της ΠτΔ είχαν ήδη αποκτήσει μια «αυτονομία» στον δημόσιο λόγο.

Φεβρουάριος 2020: Αποστολή MAT σε Λέσβο και Χίο για τον έλεγχο των συνόρων

Η Κυβέρνηση αποφάσισε την κατασκευή κλειστών δομών φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών σε Μυτιλήνη και Χίο ως μια αποφασιστική κίνηση για να παρέμβει στο προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα. Η υπόθεση αυτή είναι ακόμα σε εξέλιξη και θα συζητηθεί αναλυτικότερα. Αρκεί να αναφέρουμε εδώ ότι η κυβέρνηση απέστειλε MAT στα νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου με εμφανή τη διάθεση της επικοινωνιακής διαχείρισης της κίνησης αυτής, ειδικά αν αναλογιστούμε τον τρόπο που οι δυνάμεις των MAT φαίνεται να αποβιβάστηκαν από το καράβι σε επιχειρησιακό σχηματισμό. Τις πρώτες 48 ώρες από την άφιξη των MAT στα δύο νησιά ακολούθησαν σφοδρές συγκρούσεις μεταξύ των κατοίκων που αντιστέκονταν στην κατασκευή των κλειστών δομών και των αστυνομικών δυνάμεων. Ο πρωθυπουργός μετά από σύσκεψη με τον υπουργό Προστασίας του Πολίτη και τον Κυβερνητικό Εκπρόσωπο, αποφάσισε την αποχώρηση των MAT για να «ηρεμήσουν τα πνεύματα» όπως ανέφεραν τα ΜΜΕ. Η απόφαση του πρωθυπουργού, όπως αυτή επαναδιατυπώθηκε στη Βουλή δια στόματος του Γ. Γεραπετρίτη, στηρίχθηκε στο ότι τα «MAT δεν αποχώρησαν, αλλά ολοκλήρωσαν το έργο τους», το οποίο σύμφωνα με τις πληροφορίες που διακινούσαν τα ΜΜΕ ήταν να προστατέψουν τα μηχανήματα που θα έκαναν τις προπαρασκευαστικές εργασίες για τις κλειστές δομές. Η δήλωση αυτή του κ. Γεραπετρίτη, εν απουσία του πρωθυπουργού, από τα κυβερνητικά έδρανα προκάλεσε ένα αυθόρμητο γέλιο στην αίθουσα. Η αμηχανία στα κυβερνητικά έδρανα και η σιωπή που ακολούθησε ήταν ενδεικτικές της αδυναμίας του επιχειρήματος.

Ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, βλέπουμε ότι το κυβερνών κόμμα σε επίπεδο λόγου και η Ελληνική Κυβέρνηση σε επίπεδο επιλογών ακολουθούν το εξής μοτίβο πολιτικής πορείας: πρώτα κάνουν κάτι που εξυπηρετεί είτε το κομματικό είτε το εκλογικό τους πελατολόγιο και αν για κάποιο λόγο είτε κάποιο μέρος των ΜΜΕ είτε η αντιπολίτευση αποκαλύψει τις πραγματικές διαστάσεις του, τότε σπεύδει να ανασκευάσει, να επαναπλαισιώσει και τελικά να διασκεδάσει επικοινωνιακά τις εντυπώσεις που δημιουργήθηκαν. Η διατήρηση της συνέχειας του προεκλογικού αφηγήματος για μια αξιόπιστη πολιτική δύναμη που θα επαναφέρει την «κανονικότητα» είναι ο βασικός πυλώνας της επικοινωνιακής της στρατηγικής και δίνεται μια συνεχής μάχη για διατηρηθεί.

Οι αξίες-πλαίσια που πρεσβεύει ένα κόμμα αποτελούν ένα προπαρασκευαστικό μηχανισμό πολιτικών προσδοκιών και μιας άτυπης -συνήθως- οριακής πολιτιστικής συμφωνίας μεταξύ ψηφοφόρου και κόμματος. Στις 20 Ιουλίου 2019, ο νεοεκλεγείς τότε πρωθυπουργός σημείωνε μέσω Twitter ότι «οι Έλληνες ζητούν ασφάλεια, δουλειές και καλύτερη καθημερινότητα». Αυτό είναι ένα ξεκάθαρο αξιακό πλαίσιο πολιτικής στόχευσης και με δεδομένο το ποσοστό του 39,85 % που είχε λάβει πριν λίγες μέρες μπορούμε να υποθέσουμε με σχετική ασφάλεια ότι η πλειονότητα των ψηφοφόρων της ΝΔ ασπάζοταν αυτό το πλαίσιο που περιέγραφε στη δήλωσή του ο πρωθυπουργός. Οι κυβερνητικές στοχεύσεις, όπως αυτές παρουσιάστηκαν στις προγραμματικές δηλώσεις του πρωθυπουργού, διακήρυξαν ότι αποκομματικοποιείται το κράτος, ότι θα

πραγματοποιηθούν σημαντικές μειώσεις φόρων, ότι μια σειρά 10 νομοσχεδίων θα προωθηθούν μέχρι το τέλος του 2019, ενώ παράλληλα ανέλαβε δεσμεύσεις για την υγεία, την παιδεία, την ασφάλεια και την πάταξη της γραφειοκρατίας. Σύμφωνα με τις δηλώσεις του πρωθυπουργού Κ. Μητσοτάκη, ο ψηφοφόρος της ΝΔ αλλά και κάθε πολίτης της χώρας έχει να αναμένει «ήθος, επαγγελματισμό και κυρίως αποτελεσματικότητα».

Αυτό το πλαίσιο αξιών και στοχεύσεων καλλιέργησε συγκεκριμένες αλλά και συνάμα μεγάλες προσδοκίες από τους πολίτες, που ήταν βέβαια μόνο ένα μέρος της πολιτικής επί των συναισθημάτων, μιας και δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η στόχευση της ΝΔ περιλάμβανε και πολλά άλλα κίνητρα, όπως ήταν η επιστροφή της εθνικοφροσύνης, οι νεοφιλελεύθερες λογικές, ο συντηρητισμός στα ζητήματα φύλου και αλλού, καθώς και να φύγουν όλα τα «κακά» που έφερε η «πρώτη φορά Αριστερά». Με δεδομένη λοιπόν την κούραση ενός λαού μετά από 10 κυματώδη χρόνια κρίσης, όταν κάποιος προγραμματικά υπόσχεται βελτίωση της καθημερινότητας, δουλειές, ανάπτυξη και μικρότερους φόρους, ο πήχης των προσδοκιών εκτοξεύεται. Με αυτόν τρόπο, οι ελπίδες και το φαντασιακό των ανθρώπων αναμένουν την τελική επίτευξη αυτών των στόχων, αγνοώντας ωστόσο την άμεση, μερική ή ολική, διάψευση αυτών των προσδοκιών από συμβάντα που δείχνουν ότι τελικά δεν είναι τα πράγματα όπως τα φαντάστηκαν ή τα επιθυμούν να καταλήξουν. Η προσδοκία μπορεί να είναι όχι μόνο οικονομική ή κοινωνική αλλά και συναισθηματική. Η συναισθηματική προσδοκία είναι τόσο κρίσιμη στην περίπτωσή μας, όπου ενώ οι μεθοδεύσεις από τις πολιτικές επιλογές της κυβέρνησης δηλώνουν μια παλαιοκομματική «κανονικότητα», ενισχύονται από μια επικοινωνιακή διαχείριση άνευ στρατηγικού προσανατολισμού, η οποία μάλλον αδυνατεί να διαχειριστεί τις αντιδράσεις που δέχεται επί των επιλογών της στις παραπάνω υποθέσεις.

Η Κυβέρνηση και η «λαμπερή» εικόνα ενός πρωθυπουργού που έχει προγραμματικά διακηρύξει την «επιστροφή στην κανονικότητα» -όσο κι αν δεν έχει δοθεί ακόμα μια εξήγηση ή περιγραφή σε ποια ακριβώς κανονικότητα επιστρέφουμε- δεν φάνηκε να φθείρεται πολιτικά, παρά τις επικοινωνιακές «τούμπες». Η ασαφής και «νοσταλγική» εικόνα της κανονικότητας που κανείς δεν έχει καταλάβει πού αναφέρεται λειτουργεί σε κάποιο βαθμό «απελευθερωτικά». Με ποια έννοια; Μπορεί οι περισσότεροι να μειδίασαν στο άκουσμα του ψεύτικου βιογραφικού τον κ. Διαματάρη, μπορεί ακόμα περισσότεροι να αναρωτήθηκαν για την επιλογή ενός 80χρονου ως διοικητή νοσοκομείου, μπορεί οι αστυνομικές επεμβάσεις σε καταλήψεις να προβλημάτισαν κάποιους, μπορεί κάποιοι άλλοι να ανησύχησαν για την εξωτερική πολιτική της χώρας ύστερα από την επίσκεψη του πρωθυπουργού στις ΗΠΑ και το διάβημα διαμαρτυρίας του Ιράν, ωστόσο, φαίνεται ότι είναι ακόμα περισσότεροι όσοι και όσες είναι διατεθειμένοι/ες και έτοιμοι/ες ψυχολογικά να δεχθούν ακόμα όλες αυτές τις πολιτικές ματαιώσεις, αρκεί να μείνει ζωντανό το όνειρο του ερχομού της «κανονικότητας». Όποιο περιεχόμενο κι αν λαμβάνει η «κανονικότητα» για τον καθένα και την καθεμιά. Η έννοια της «κανονικότητας» λειτουργεί ως ένα κενό σημαίνον, ο καθένας και η καθεμιά μπορεί να το επενδύσει με το δικό του/της φαντασιακό. Μεταφράζοντας αυτό σε όρους πολιτικής, αυτό που υπονοείται εδώ είναι ότι στην παρούσα φάση η Ελληνική Κυβέρνηση έχει λάβει ένα άτυπο δάνειο ανοχής από όσους και όσες έχουν επενδύσει τις οικονομικές, κοινωνικές, ιδεολογικές αλλά και ψυχολογικές τους προσδοκίες σε αυτήν. Το ερώτημα που αναδύεται σε αυτή την υπόθεση εργασίας είναι μάλλον προφανές. Ως τότε κάποιοι και κάποιες δεν θα πιστεύουν στα μάτια τους, αλλά θα πιστεύουν αυτά που τους λένε οι κυβερνήτες και οι δίαυλοι της επικοινωνίας τους;

Τα όρια της πολιτικής επικοινωνίας

Αυτό που θα είχε νόημα να κρατήσουμε από αυτές τις υποθέσεις επικοινωνιακής διαχείρισης από την πλευρά της κυβέρνησης είναι τα όρια της πολιτικής επικοινωνίας. Οι ιδεολογίες και τα συστήματα αξιών, παρόλο που μπορεί να αναπαράγονται με ρωγμές και ασυνέχειες -παρά τις ενίοτε γκάφες ή ματαιώσεις- στον βωμό της επικοινωνιακής ηγεμονίας και προπαγάνδας, αποτελούν κρίσιμο μέρος της πολιτικής διαδικασίας επηρεάζοντας τις πολιτικές επιλογές. Σε αντίθετη περίπτωση, η πολιτική διαδικασία αποκτά χαρακτηριστικά μιας κυνικής απάντησης σε ό,τι προβάλλεται από τις δημοσκοπήσεις ή τις εκάστοτε αντιδράσεις του κόσμου. Όχι μόνο οι πολιτικές επιλογές θα είναι έωλες, αλλά και το πολιτικό προσωπικό θα ανανεώνεται σύμφωνα με τη συγκυρία. Η εικόνα και η «έξωθεν καλή μαρτυρία» θα αρχίσουν να μετράνε περισσότερο από τις ικανότητες. Η επικοινωνιακή διαχείριση της πολιτικής, όταν ο στόχος είναι να συγκαλυφθεί η πολιτική, δημιουργεί παραμορφωτικά είδωλα της λειτουργίας της δημοκρατίας και εκπαιδεύει τα υποκείμενα στην πολιτική της «ανάθεσης» λόγω της ματαιότητας που δημιουργεί. Η ακεραιότητα της πολιτικής, εν συντομία, υπονομεύεται. Η ιστορική φάρσα που κινδυνεύουμε να ζήσουμε ξανά στην Ελλάδα είναι ότι αυτή τη δημοκρατική ματαιώση και το πνεύμα «ανάθεσης» τα έχουμε ήδη διαγνώσει ως συστατικό της περιόδου πριν το 2010. Είναι ακριβώς αυτή η πολιτική, κοινωνική, οικονομική και ηθική «κανονικότητα» που μας οδήγησε στην κρίση. Κι αυτή η «κανονικότητα» όταν δεν λειτουργεί ως κενό σημαίνον γίνεται πολύ συγκεκριμένη στο περιεχόμενο και στις επιπτώσεις της.

Η δύναμη της εικόνας είναι κυρίαρχη. Στην περίπτωση της παρούσας Κυβέρνησης, η προεκλογική εικόνα που έχτισε σιγά-σιγά επί 4 σχεδόν χρόνια ως αξιωματική αντιπολίτευση, της «ειλικρινούς» συντηρητικής δύναμης η οποία θα επαναφέρει την «κανονικότητα», λειτουργεί αποτελεσματικά. Από την άλλη πλευρά όμως, είναι πολύ πιθανό να στερέψει πολιτικά αργά ή γρήγορα. Έτσι η λεπτή γραμμή που χωρίζει την ευσεβή προσδοκία από τη ματαιώσή της δεν θα είναι εύκολα διακριτή και αυτό το κατά βάθος πολιτικό αίσθημα κοινότητας, μεταξύ αυτών στην εξουσία και αυτών που κυβερνώνται, μπορεί να διαρραγεί. Τότε τα βασικά συστατικά της επικοινωνιακής ηγεμονίας που αναφέραμε παραπάνω καθίστανται αναποτελεσματικά και οι κάθε μορφής αντιστάσεις, πεποιθήσεις, γνώμες, απόψεις και ιδεολογίες θα δημιουργήσουν πεδία λόγου ανοιχτά σε νέες πλαισιώσεις. Αυτό ίσως αποτυπωθεί και σε ένα πιο δημοκρατικό πλουραλιστικό μιντιακό περιβάλλον.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημάνουμε την άποψη πολλών παρατηρητών, ότι η πολιτική σύγκρουση ενδυναμώνει τη δημοκρατία όταν διεξάγεται με δρώντες τους πολιτικούς και όχι από τις όλο και αυξανόμενες τάξεις δημοσκόπων, διαφημιστών, συμβούλων μάρκετινγκ και εμπειρογνομόνων δημοσίων σχέσεων που απασχολούνται συνήθως από τα κόμματα για να σχεδιάσουν και να οργανώσουν τις πολιτικές στρατηγικές επικοινωνίας τους, ενίοτε φροντίζοντας αποκλειστικά για αυτές, αμελώντας τις βαριές μεταβλητές της πολιτικής. Αν οι πολιτικές καθορίζονται όλο και περισσότερο από την εκ των υστέρων αντίδραση της κοινής γνώμης ή των εκλογέων μιας κυβέρνησης, τότε ελλοχεύει ο κίνδυνος ο σχεδιασμός και η παρουσίαση των πολιτικών (policies) να μετατραπούν σε εσωτερικές κομματικές διαδικασίες με όρους πελατολογίου και μικροπολιτικής, γεγονός που μόνο τα συμφέροντα της πλειονότητας δεν θα διασφαλίζει. Το παρόν άρθρο προσπάθησε να σταχυολογήσει στιγμές επικοινωνιακής έντασης της νέας Κυβέρνησης από τις εκλογές του Ιουλίου 2019 μέχρι τον Ιανουάριο του 2020, με εξαίρεση το συμβάν του Φεβρουαρίου 2020 που θεωρήθηκε ενδεικτικό και σημαντικό για το γενικότερο επιχείρημα.

Οι εξελίξεις είναι ραγδαίες με το ξέσπασμα της πανδημίας του Covid-19 και πολλά θέματα που εγείρουν ανάλυση προέκυψαν σε μικρό χρόνο, αλλά αυτά θα μας απασχολήσουν σε επόμενες μελέτες. Σε κάθε περίπτωση η τρέχουσα Κοινοβουλευτική Περίοδος είναι ακόμα στην αρχή της, συνεπώς θα έχουμε πολλά δείγματα επικοινωνιακής διαχείρισης από την Ελληνική Κυβέρνηση, καθώς και τις αντίστοιχες αναπαραστάσεις και αντιδράσεις από τα ελληνικά ΜΜΕ.

-3-

Συμμόρφωση, αποπολιτικοποίηση και άλλες ιστορίες κανονικότητας

της Κατερίνας Νικολοπούλου

Διδάκτωρ Κοινωνικής Ψυχολογίας, Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης

και

της Έλενας Ψυλλάκου

Διδάκτωρ Κοινωνικής Θεωρίας και Κοινωνιολογίας, Τμήμα ΠΕΔΔ, ΕΚΠΑ

Συμβαίνει συχνά στον πολιτικό λόγο οι ίδιες λέξεις να χρησιμοποιούνται με διαφορετικό νόημα και περιεχόμενο και να λειτουργούν περισσότερο ως το «σύνθημα» μιας πολιτικής θέσης ή, όπως μας διδάσκουν κριτικές προσεγγίσεις στη μελέτη του λόγου, ως μετέωρα ή μηδενικά σημαίνοντα που μετατρέπονται σε εργαλεία άσκησης εξουσίας. Κάτι τέτοιο μας θυμίζει το περίφημο σύνθημα «επιστροφή στην κανονικότητα» που επικράτησε στις εκλογές του Ιουλίου 2019 και προσδιόριζε τους πρώτους μήνες της πολιτικής της νέας κυβέρνησης της ΝΔ – τουλάχιστον μέχρι τις πρόσφατες «κρίσεις» του προσφυγικού και του κορωνοϊού που μένει να δούμε πώς θα επηρεάσουν αυτήν την «επιστροφή» μας. Το δίπολο «κρίση – κανονικότητα» δεν είναι φυσικά καινούριο σχήμα στον δημόσιο λόγο, όμως κάθε φορά επιστρέφει για να υπηρετήσει διαφορετικές στρατηγικές στο πεδίο του πολιτικού ανταγωνισμού. Έτσι λοιπόν σε μια συγκυρία όπου ο κυβερνητικός λόγος βάζει στην ημερήσια ατζέντα την «κανονικότητα» ως υπόσχεση της πολιτικής του κυβερνώντος κόμματος, στρεφόμαστε στο μιντιακό οικοσύστημα όχι για να καταγράψουμε τις αναφορές σε αυτήν την έννοια, αλλά για να διερευνήσουμε πρακτικές «κανονικότητας» στους τρόπους με τους οποίους ο δημοσιογραφικός λόγος σχολιάζει την πολιτική.

Αφετηρία μας είναι η υπόθεση πως η κανονικότητα ως «περιγραφή» συναρθρώνεται με προνομιακά κανονιστικά πολιτισμικά πλαίσια και τρόπους κατανόησης της πολιτικής συγκυρίας σε ένα σύστημα πολιτισμικής ηγεμονίας. Τέτοιου είδους συσχετισμούς θα αναζητήσουμε στον λόγο δύο δημοσιογράφων με μακρά παρουσία και επιρροή στο ελληνικό τηλεοπτικό τοπίο, της Όλγας Τρέμη και του Νίκου Χατζηνικολάου. Η επιλογή να εστιάσουμε σε αυτούς τους δύο δημοσιογράφους-σχολιαστές για αυτήν την ανάλυση στηρίζεται επίσης στο ότι την περίοδο που μας ενδιαφέρει η παρουσία τους στο τηλεοπτικό πεδίο σηματοδοτεί την «επιστροφή» συμβολικών πόρων μιας προηγούμενης, «προ-κρυσιακής, κανονικής» περιόδου. Πιο συγκεκριμένα, εκπροσωπώντας έναν όμιλο που τα λεγόμενα χρόνια της «κρίσης» (2009-2016) μας έκανε να ξανασυστηθούμε για τις τεχνικές της προπαγάνδας στο ελληνικό μιντιακό τοπίο -και δεν ήταν ο μόνος-, η Όλγα Τρέμη ανήκε σε ένα σύνολο δημοσιογράφων και σχολιαστών που κατά κανόνα (ανα)παρήγαγαν λόγους υπέρ των πολιτικών λιτότητας, καθώς και αρνητικά φορτισμένες αφηγήσεις της κρίσης. Μετά από περίπου 4 χρόνια απουσίας, η δημοσιογράφος επέστρεψε στους τηλεοπτικούς δέκτες, αναλαμβάνοντας αυτή τη φορά τον ρόλο της παρουσιάστριας σε βραδινή ενημερωτική εκπομπή της δημόσιας τηλεόρασης (από Δευτέρα έως Πέμπτη) που προγραμματικά «επιχειρεί μια διαφορετική, ουσιαστική και πολύπλευρη προσέγγιση της επικαιρότητας, με το κύρος, την πολυφωνία, την αξιοπιστία και την αμεροληψία που αρμόζουν στη δημόσια τηλεόραση».

Από την άλλη, με παρουσιαστή τον Νίκο Χατζηνικολάου, η εκπομπή Ενώπιος Ενωπίω αποτελεί μία από τις μακροβιότερες της ελληνικής τηλεόρασης. Από το 1991 έως και το 2003 ανήκε στο πρόγραμμα του Mega, ενώ από τον Οκτώβριο του 2019 προβάλλεται από τον Ant1 με τον ίδιο οικοδεσπότη, ο οποίος παρουσιάζει και το κεντρικό δελτίο ειδήσεων του σταθμού. Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση στην ιστοσελίδα του καναλιού η εκπομπή κατατάσσεται στο είδος της Ενημέρωσης και περιγράφεται ως εξής: «Ο Νίκος Χατζηνικολάου, ο δημοσιογράφος που έχει ταυτίσει το όνομά του με συνεντεύξεις που έχουν προκαλέσει αίσθηση και έχουν αφήσει το στίγμα τους στον χρόνο, επέστρεψε με την εβδομαδιαία ενημερωτική εκπομπή “Ενώπιος Ενωπίω” και βάζει τη δική του δημοσιογραφική σφραγίδα σε συναντήσεις με προσωπικότητες, από όλους τους χώρους. Πρόσωπα που έχουν έργο, λόγο και άποψη, πρόσωπα που απασχολούν την κοινή γνώμη, πρόσωπα με ισχυρή παρουσία στην Πολιτική, την Οικονομία, τον Πολιτισμό και τον Αθλητισμό μιλούν εφ’ όλης της ύλης και φέρνουν στο φως την αθέατη πλευρά τους». Ο ίδιος ο δημοσιογράφος ανοίγει το πρώτο επεισόδιο για τη νέα σεζόν, με καλεσμένο τον πρωθυπουργό Κυριάκο Μητσοτάκη, αναφερόμενος στο Ενώπιος Ενωπίω ως έναν «ιστορικό τίτλο» της ελληνικής τηλεόρασης, που επιστρέφει με στόχο «να γράψει ιστορία», με «εκπομπές που θα μείνουν ως αρχαιακό υλικό». Οι έννοιες της «ιστορικότητας» και της «διαχρονικότητας» προτάσσονται ως κεντρικό χαρακτηριστικό της εκπομπής, ενώ ο δημοσιογραφικός προσανατολισμός προβάλλεται ως καθοριστικός, δίνοντας την εντύπωση ότι αντικείμενό της θα αποτελέσουν θεματικές που απασχολούν ουσιαστικά την κοινή γνώμη και που άπτονται ζητημάτων πολιτικής συμμετοχής. Λαμβάνοντας τα παραπάνω υπόψη, η αποκάλυψη στοιχείων για την «αθέατη πλευρά» των προσκεκλημένων παραπέμπει μεν σε προσωπικές πτυχές τους, σε άμεση συνάφεια ωστόσο με το αξίωμά τους: στις ιδεολογικές καταβολές, τις πολιτικές επιρροές, τις πολιτισμικές αναφορές τους.

Διατρέχοντας το υλικό αυτών των δύο εκπομπών θα αναδείξουμε συναρθρώσεις της κανονικότητας ως πολιτισμικού πλαισίου στη συνάντηση δημοσιογραφίας και πολιτικής και θα αναρωτηθούμε για τους πιθανούς τρόπους κριτικής πρόσληψης ή/και αμφισβήτησής τους.

Συμμόρφωση και αποσιώπηση

Αντλώντας από τον πρώτο μήνα της εκπομπής Δέκα (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2019) και έχοντας λάβει υπόψη το σύνολο των συντελεστών και των θεμάτων συζήτησης, η ανά χειράς ανάλυση εντοπίζει δύο βασικές στρατηγικές με τις οποίες η εκπομπή βάζει το δικό της λιθαράκι στην «υπόσχεση της κανονικότητας». Θα δείξει πώς η εκπομπή χρησιμοποιεί τις πιο συνηθισμένες τεχνικές διαμόρφωσης της κοινής γνώμης -καθορισμός ημερήσιας θεματολογίας, επιλεκτικότητα και πλαισίωση- με έναν διπλό στόχο: (α) τη νομιμοποίηση του δημοσιογραφικού λόγου περί «πολιτικής και ιδεολογικής κυριαρχίας της κεντροδεξιάς» μέσα από την κατασκευή της ευρείας «αποδοχής» της «κυβερνητικής ατζέντας» και (β) την κανονικοποίηση της έλλειψης ή/και περιορισμένης απήχησης των αντιπολιτευτικών ή/και εναλλακτικών λόγων μέσα από την κατασκευή της εναρμόνισης δημοσιογραφικού λόγου και λόγου της κοινωνίας και κυρίως μέσα από την αναίρεση του διαμεσολαβητικού ρόλου των ΜΜΕ.

Ας σημειωθεί ότι παρόλο που οι στρατηγικές αυτές εντοπίζονται στον λόγο της ίδιας της παρουσιάστριας -και στην έλλειψη αντι-λόγου από τους συντελεστές- η προσέγγιση που προτείνεται εδώ δεν εκλαμβάνει τον λόγο αυτό ως αυστηρά ατομικό, αλλά ως μέρος ενός διαλογικού σχηματισμού που τείνει να διαπλέκει τις ιδιότητες της/του δημοσιογράφου και της/του ειδικού, τα χαρακτηριστικά μιας καθημερινής συζήτησης με τα χαρακτηριστικά μιας συζήτησης που έχει θεσμικό υπόβαθρο, το συλλογικό με το προσωπικό, τον εκάστοτε παρουσιαστή ή παρουσιάστρια με το σώμα των πολιτών, καθιστώντας τους πρώτους άτυπους εκπροσώπους των δεύτερων.

Δεν το λέμε εμείς, η κοινωνία!

Αν σκεφτούμε την εκπομπή Δέκα σαν μια κουκκίδα στον χάρτη του σημερινού μιντιακού οικοσυστήματος, τότε μπορούμε να διακρίνουμε στη θεματολογία της την αντανάκλαση και αναπαραγωγή μιας κοινής ημερήσιας ατζέντας. Ως τυπικό χαρακτηριστικό των ΜΜΕ σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, ο καθορισμός της ημερήσιας ατζέντας επιδιώκει να αναδείξει συγκεκριμένα θέματα ως πιο σημαντικά για τον δημόσιο διάλογο ή/και το δημόσιο συμφέρον, αποσιωπώντας άλλα. Ωστόσο, αυτός ο κοινός τόπος δεν εξαντλείται μόνο στη θεματολογία, αλλά συχνά αφορά και τον τρόπο με τον οποίο αρθρώνεται ο διάλογος γύρω από αυτή. Έτσι, λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η εκπομπή Δέκα, ως μέρος αυτού του οικοσυστήματος, δεν θα μπορούσε να αγνοήσει θέματα της τότε επικαιρότητας όπως το πανεπιστημιακό άσυλο, η πολιτική εκκένωσης κατειλημμένων χώρων στην Αθήνα και ειδικότερα στα Εξάρχεια και στο Κουκάκι, η υπόθεση Νοβάρτις, ο αντικαπιταλιστικός νόμος, η συνταγματική αναθεώρηση, οι εξελίξεις στα ελληνοτουρκικά θέματα και ούτω καθεξής, εκείνο που ξεχωρίζουμε σε σειρά εκπομπών είναι η εισχώρηση ενός λόγου που αποδίδεται στην «κοινωνία» και έρχεται να επιβεβαιώσει τις πρωτοβουλίες της κυβέρνησης. Ο λόγος αυτός αρθρώνεται συστηματικά από την ίδια την παρουσιάστρια με βασικό εργαλείο τις δημοσκοπήσεις.

Σε μια από τις πρώτες εκπομπές (21/11/2019) γίνεται αναπαραγωγή δημοσκόπησης της Pulse για τον τηλεοπτικό σταθμό Σκάι. Από το σύνολο των ευρημάτων, το Δέκα απομονώνει δύο θέματα που διατυπώθηκαν ως κλειστά ερωτήματα (συμφωνώ/διαφωνώ): μέτρα για το πανεπιστημιακό άσυλο και κάρτα εισόδου στα πανεπιστήμια. Στη εισαγωγή της η παρουσιάστρια αναφέρει το «τελεσίγραφο Χρυσοχοϊδη για τις καταλήψεις», στο οποίο δόθηκε μια «θερμή απάντηση από τους λεγόμενους μπαχαλάκηδες της ΑΣΟΕΕ [...] ένα σόου βίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο [...] και μια ευθεία απάντηση ηγετικού στελέχους του Ρουβίκωνα ο οποίος στο facebook ανήρτησε την προειδοποίηση casus belli». Η πλαισίωση των ευρημάτων της δημοσκόπησης της Pulse από αυτές τις αναφορές αντιμετωπίζει το υψηλό ποσοστό συμφωνίας των πολιτών στη γενική υπόθεση ότι τα πανεπιστήμια πλήττονται από τη βία και ότι «κάτι πρέπει να γίνει». Αυτή η τάση ενισχύεται από την απομάκρυνση των ιδεολογικών διαφοροποιήσεων μεταξύ των πολιτών, καθώς η παρουσιάστρια δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο υψηλό ποσοστό συμφωνίας και ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ. Στη συνέχεια, δίνοντας τον λόγο στους καλεσμένους, αποσυνδέει αυτά τα πιθανά μέτρα από ερωτήματα περί αυταρχικότητας ή δημοκρατίας. Εκφράζει την άποψη ότι «η μέτρηση απηχεί τις απόψεις της κοινωνίας», ενώ συνεκτιμώντας και άλλα ευρήματα -ανάμεσά τους «αν είναι τα πράγματα προς την σωστή κατεύθυνση, πώς είναι η οικονομική κατάσταση, ο αντικαπιταλιστικός νόμος»- καταλήγει στη θέση ότι «grosso modo η ατζέντα της ΝΔ, της κυβέρνησης, μας αρέσει - δεν μας αρέσει, μάλλον υιοθετείται από μεγάλη πλειοψηφία» και «μήπως τελικά υπάρχει μια υποχώρηση, αν θέλετε, της επιρροής του ΣΥΡΙΖΑ, πολιτικής, ιδεολογικής, ενώ ταυτόχρονα μια αύξηση της επιρροής σε αυτό το επίπεδο της ΝΔ».

Η ίδια μέτρηση επαναπροβάλλεται σε επόμενη εκπομπή (25/11/2019) μαζί με μια διαφορετική έρευνα από τη Metron Analysis. Η τελευταία έρχεται να προσθέσει στη συζήτηση ότι το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα δεν είναι πια η οικονομία, αλλά το προσφυγικό-μεταναστευτικό, καθώς και να αποτυπώσει μια «αυξημένη αισιοδοξία», την οποία η παρουσιάστρια μεταφράζει ως «προσδοκία» για τις ενέργειες της κυβέρνησης. Με αναφορά σε αυτά τα δεδομένα εκφράζει εκ νέου τη θέση της περί «αυξημένης επιρροής», μόνο που αυτή τη φορά κάνει λόγο για «αποδοχή της ατζέντας της κυβέρνησης» και στη συνέχεια της ίδιας εκπομπής για «διαφαινόμενη σήμερα πολιτική και ιδεολογική κυριαρχία της κεντροδεξιάς, η οποία διεισδύει και στο κέντρο», θέτοντας η ίδια το ερώτημα αν θα συνεχιστεί ή «αν θα υπάρξει διάψευση προσδοκιών και θετικών αποτιμήσεων όσον αφορά το έργο της κυβέρνησης». Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι θέσεις προβάλλουν ως θέσεις της κοινωνίας, ενώ με κάθε ευκαιρία δηλώνει πως μπορεί η ίδια να διαφοροποιείται ή να διαφωνεί. Αναλαμβάνοντας έτσι τον ρόλο της άτυπης φωνής μιας κοινωνίας που δεν προσδιορίζεται από κανένα άλλο τυπικό ή αξιακό χαρακτηριστικό, δίνει την πρωτοκαθεδρία στην ιδεολογία και την πολιτική της κεντροδεξιάς (βλ. επίσης 12&17/12/2019).

Η κοινωνία όμως δεν μιλάει μόνο μέσα από τις δημοσκοπήσεις. Μιλάει και μέσα από την εμπειρία της ίδιας της δημοσιογράφου. Απαντώντας σε μια αναφορά της Μαριλίζας Ξενογιαννακοπούλου, βουλευτή ΣΥΡΙΖΑ, στο λεγόμενο «αντι-ΣΥΡΙΖΑ μέτωπο», η ίδια το ερμηνεύει ως ένα «κυρίαρχο σύνθημα» που επικρατούσε στην κοινωνία κατά την προεκλογική περίοδο: «να φύγουν, να φύγουν». Έτσι υποστηρίζει πως «το αντι-ΣΥΡΙΖΑ μέτωπο [...] υπήρχε σίγουρα στην κοινωνία» και συνεχίζει: «σας μιλώ πολύ ψύχραιμα και απόλυτα πολιτικά. Δεν περιέχει η τοποθέτησή μου κανενός είδους κριτική ως προς εσάς και τις επιλογές σας, εννοώ ως προς το κόμμα σας. Ήταν στην κοινωνία αυτό. Μην το παραγνωρίζετε» (27/11/2019). Αποδίδοντας στην κοινωνία το είδος της κριτικής που ασκούσε η μεγαλύτερη μερίδα των ΜΜΕ στην Ελλάδα στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, η αποδοχή της ατζέντας της Νέας Δημοκρατίας προβάλλει ως φυσικό επόμενο. Σε αυτό ακριβώς το σημείο συναντιούνται οι δύο στρατηγικές, καθώς ο λόγος της παρουσιάστριας, ενισχυμένος από τα ευρήματα των δημοσκοπήσεων, προβάλλει ως «καθρέφτης της κοινωνίας», ενώ παράλληλα πασχίζει να αποκηρύξει τον διαμεσολαβητικό ρόλο που κατά κανόνα διαδραματίζουν τα ΜΜΕ, απαλλάσσοντας τα τελευταία -και μαζί και τους δημοσιογράφους- από οποιαδήποτε δυνατότητα επιρροής της κρίσης των πολιτών.

Εμείς κι ο «κόσμος»

Πράγματι, η άποψη που ήθελε τα ΜΜΕ να είναι «παντοδύναμα» υποχώρησε με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ωστόσο, η συζήτηση για τις επιδράσεις των ΜΜΕ στις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις και τους τρόπους με τους οποίους το ακροατήριο αντλεί από τους μιντιακούς πόρους για να νοηματοδοτήσει πολιτικές και κοινωνικές πρακτικές είναι σε εξέλιξη και εμπλουτίζεται διαρκώς από νέες προσεγγίσεις. Μάλιστα, ακριβώς αυτή η «έλλειψη παντοδυναμίας» είναι που κάνει τον εντοπισμό τεχνικών επηρεασμού ή/και προπαγάνδας πολύ πιο σύνθετο. Ανοίγοντας αυτή τη συζήτηση με ιδιαίτερα ασυνήθιστα μακροσκελείς και χαρακτηριστικές διατυπώσεις, η παρουσιάστρια της εκπομπής Δέκα φαίνεται να υποστηρίζει θερμά το πρώτο και να αποσιωπά το δεύτερο. Έτσι, με αφορμή ένα σχόλιο του Χρήστου Σπίρτζη, βουλευτή ΣΥΡΙΖΑ, για την επιρροή που ασκούν τα ΜΜΕ, παίρνει τον λόγο για να διατυπώσει μια προσωπική θέση σύμφωνα με την οποία ο λόγος περί επιρροής που ασκούν τα ΜΜΕ σημαίνει «υποτίμηση» της κρίσης των πολιτών: «εγώ δεν έχω αυτήν την άποψη για τον κόσμο, δεν θα υπερασπιστώ τα Μέσα, δεν έχω αυτήν την άποψη για

τον κόσμο, δεν θεωρώ ότι είναι πρόβατα και δεν θεωρώ ότι μπορούν να ακούν ένα μπούρου-μπούρου από όπου και αν προέρχεται και χωρίς να σκεφτούν και χωρίς να αξιολογήσουν, να παρασύρονται [...] υποτιμούμε τον κόσμο» (21/11/2019), ενώ σε επόμενο σχόλιο του ίδιου προσώπου «μην υποτιμάτε τον κόσμο [...] δεν είναι χάπατα [...] έχουν και κρίση και απ' όλα» (18/12/2019).

Αντίστοιχα, απαντώντας σε σχόλιο του δημοσιογράφου Σεραφείμ Κοτρώτσου για τον ρόλο που διαδραματίζουν τα ΜΜΕ, επιστρατεύει και πάλι την παρομοίωση του «προβάτου» για να δηλώσει ως «πάγια άποψη» της ότι «ο κόσμος δεν είναι πρόβατο, το οποίο μπορεί ο καθένας να του λέει το μακρύ του και το κοντό του και να τον πείθει. Δεν είναι δηλαδή ένας άνθρωπος ο οποίος δεν έχει κρίση, δεν έχει γνώση, δεν έχει τίποτα και επομένως δεν ακούει τα κόμματα, αλλά ακούει κάποιους πάνσοφους των ΜΜΕ. Δεν είναι καθόλου η άποψη μου αυτή. Πρέπει να σταματήσουμε να υποτιμούμε τον κόσμο και να συζητάμε στη βάση ότι ο κόσμος δεν κατάλαβε, παρασύρθηκε [...] είναι πάρα πολύ υποτιμητικό και δεν πρέπει να το κάνουμε» (25/11/2019). Τέλος σε ακόμα μία χαρακτηριστική διατύπωση που απευθύνεται στην κριτική της Μαριλίζας Ξενογιαννακοπούλου, βουλευτή ΣΥΡΙΖΑ, μεταθέτει την ευθύνη του «στρεβλού μηνύματος» στα κόμματα: «δεν είναι πρόβλημα Μέσων Ενημέρωσης το θέμα πώς επικοινωνούνται οι απόψεις των πολιτικών. Όταν το θέτουμε αυτό με αυτόν τον τρόπο είναι σαν να θεωρούμε πως οι πολίτες είναι αφελείς και μπορούν να επηρεαστούν από τον οποιοδήποτε και σε τελευταία ανάλυση γιατί τα Μέσα είναι πιο ικανά να επικοινωνήσουν ένα χ μήνυμα στρεβλό και δεν είναι τα κόμματα; Δηλαδή πιστεύω πως είναι εναντίον της πολιτικής αυτό το οποίο λέτε» (27/11/2019).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτή η θέση αρθρώνεται μεν ως απάντηση κυρίως σε εκπροσώπους του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά έχει πιθανές αναφορές όχι μόνο στο επιχείρημα του αντι-ΣΥΡΙΖΑ μετώπου, αλλά και σε προηγούμενες πρακτικές που κλόνισαν την εμπιστοσύνη του ακροατηρίου στα ΜΜΕ. Αναφέρθηκε και παραπάνω ότι οι λόγοι και οι λειτουργίες των ΜΜΕ στα χρόνια της κρίσης έχουν αποτελέσει και αποτελούν αντικείμενο μελετών που επαναφέρουν τα ερωτήματα της δημοκρατίας, της πολυφωνίας και της δεοντολογίας. Θα μπορούσαμε ακόμη να υποθέσουμε ότι με αυτόν τον τρόπο η παρουσιάστρια απαντάει σε κριτικές που έχει δεχτεί και η ίδια για το δικό της έργο. Σε κάθε περίπτωση, απαλλάσσοντας τους δημοσιογράφους και τα ΜΜΕ από το πλέγμα της αλληλεπίδρασής τους με το ακροατήριό τους, καθιερώνεται μια σχέση αδιαμεσολάβητης εκπροσώπησης των δεύτερων από τους πρώτους και μια ψευδής ταύτιση του/της δημοσιογράφου με την κοινωνία που δεν έχει πιο ισχυρό αποτέλεσμα από τη νομιμοποίηση του δικού του/της λόγου.

Απολιτικοποίηση και συντηρητισμός

Η επιστροφή του Ενώπιος Ενωπίω στην ελληνική τηλεόραση έφερε στο προσκήνιο του δημόσιου διαλόγου το ερώτημα «πώς είναι η ζωή με έναν πολιτικό». Τους πρώτους μήνες της εκπομπής τρεις συνολικά συνεντεύξεις σε δύο επεισόδια μοιράζονται ένα κοινό χαρακτηριστικό: φιλοξενούν ζευγάρια, από τα οποία το ένα μέλος αποτελεί και μέλος του ελληνικού κοινοβουλίου (Γιάνης Βαρουφάκης-Δανάη Στράτου, Κωνσταντίνος Μπογδάνος-Ελένη Καρβελά, Νάντια Γιαννακοπούλου-Μάξιμος Μουμούρης). Πρόκειται για τα μοναδικά πολιτικά πρόσωπα που έχουν συμμετάσχει στην εκπομπή από την έναρξη της τηλεοπτικής σεζόν μέχρι τον Δεκέμβριο 2019 και έχουν προσκληθεί ως ζευγάρια, με τον/την σύντροφό τους. Εξαιρέση για τη συγκεκριμένη περίοδο αποτελούν οι εκπομπές που φιλοξενούν τον Κυριάκο Μητσοτάκη και τον Δημήτρη Παπαγγελόπουλο.

Ωστόσο, για τον πρώτο θα μπορούσαμε να πούμε ότι η παρουσία της συζύγου του ήταν εξαιρετικά έντονη, παρά το ότι η ίδια δεν συμμετείχε άμεσα: πέραν του ότι ικανός αριθμός ερωτήσεων αφορούσαν την οικογενειακή ζωή του πρωθυπουργού, τη σχέση του με τη σύζυγό του, ακόμα και το πώς ξεπέρασαν τις δυσκολίες σε αυτήν, μια ευμεγέθης φωτογραφία της πάνω στο πρωθυπουργικό γραφείο, τοποθετημένη ακριβώς δίπλα στον συνεντευξιαζόμενο και στραμμένη προς την κάμερα δημιουργεί την εικόνα του αφοσιωμένου συζύγου και οικογενειάρχη (δίπλα βρίσκεται μία ακόμη φωτογραφία με τα παιδιά του). Αντίστοιχη έμμεση παρουσία της «συζύγου» παρατηρείται και στην πιο πρόσφατη συνέντευξη του Αλέξη Τσίπρα. Στην κριτική ανάγνωση του μοτίβου που εντοπίζεται σε αυτές τις εκπομπές, θα μας απασχολήσει ο τρόπος πλαισίωσης της πολιτικής, η προσέγγιση της φιγούρας της/του πολιτικού και γενικότερα το πρότυπο του υποκειμένου και της κοινωνικής οργάνωσης που προάγεται μέσα από τη δομή, τη θεματολογία, τα ερωτήματα και τα σχόλια εκ μέρους του παρουσιαστή.

Επαναπροσδιορίζοντας ενημέρωση και πολιτική

Σε αντίθεση με τις καταστατικές θέσεις της εκπομπής, τα ερωτήματα που πραγματεύεται απέχουν πολύ από τις ιδεολογικές καταβολές, τις πολιτικές επιρροές και τις πολιτισμικές αναφορές των καλεσμένων, όπως μπορεί να εκδηλώνονται και στην προσωπική τους ζωή, έξω από τα φώτα της δημοσιότητας. Η δομή των συνεντεύξεων είναι παρόμοια και για τα τρία ζευγάρια: η συζήτηση ξεκινά από τον/την σύντροφο της/του βουλευτή διερευνώντας την εμπειρία της «συνύπαρξης με πολιτικό» και προχωρά σε ερωτήσεις αναφορικά με τη σχέση και τη γνωριμία τους. Ερωτήσεις που άπτονται των πολιτικών επιλογών ακολουθούν, πάντα όμως μέσα από το πρίσμα του προσωπικού βιώματος, των συναισθημάτων που γέννησαν, της σύνδεσής τους με ιδιωτικές στιγμές του ζευγαριού. Στο μεγαλύτερο μέρος τους, οι συζητήσεις καλύπτουν ζητήματα του καθημερινού τρόπου ζωής, τις σχέσεις με τα παιδιά και τα χόμπυ των ερωτωμένων, χωρίς ωστόσο να λείπουν οι πολιτικές και κομματικές αναφορές.

Μια τέτοιου είδους προσωποποίηση της πολιτικής που εντάσσεται στο είδος της ενημερο-διασκέδασης, ο δημοσιογραφικός προσδιορισμός της μέσα από το «ανθρώπινο» πλαίσιο, παραγκωνίζει τη συζήτηση στη βάση των ιδεών και εδραιώνει την κατανόησή της μόνο διαμέσου προσωπικοτήτων και του lifestyle τους. Οι προσκεκλημένοι δεν έχουν την ευκαιρία να αναλύσουν σε βάθος, με επιχειρήματα, τις πολιτικές τους θέσεις ή στοχεύσεις και αναφέρονται σε αυτές μόνο παρεμπιπτότως, επιφανειακά και με γενικότητα. Νομιμοποιείται έτσι μια συνθηματολογική προσέγγιση του πολιτικού λόγου, ο οποίος ουσιαστικά αποπολιτικοποιείται, καθώς ο «ανθρώπινος» παράγοντας μπαίνει στο προσκήνιο, αφήνοντας στο φόντο, στην καλύτερη περίπτωση, τις ιδεολογικές προεκτάσεις. Οι διαχωριστικές γραμμές της πολιτικής αντιπαράθεσης αμβλύνονται δεδομένου ότι πάντα προτάσσεται η κοινή, «ανθρώπινη» πλευρά, ενώ το τηλεοπτικό κοινό μένει να αμφιβάλει για το είδος του προγράμματος που παρακολουθεί, καθώς οι ερωτήσεις lifestyle, όπως το κατά πόσον γυμνάζονται οι προσκεκλημένοι ή το ποιος πλένει τα πιάτα στο σπίτι, προηγούνται ή έπονται ερωτήσεων αναφορικά με την αξιολόγηση του κυβερνητικού έργου ή με τις σχέσεις με πολιτικούς τρίτων χωρών. Η ίδια η αντιμετώπιση των πολιτικών ως ένα ακόμη κομμάτι του star system –γιατί να ενδιαφέρει το κοινό το πώς ένας πολιτικός έκανε πρόταση γάμου στη σύζυγό του ή το αν αθλείται ή όχι;- επαναπροσδιορίζει την κατανόηση της πολιτικής με τους ίδιους όρους, υποτάσσοντάς τη στη γραμματική της εικόνας.

«Βαριέμαι πια ό,τι δεν έχει ζεστασιά. Και ο λόγος που γύρισα στις εκπομπές αυτές του στυλ Ενώπιος Ενωπίω έχει να κάνει με μια εσωτερική ανάγκη που ένιωσα να ξανασυζητήσω ανθρώπινα θέματα με ανθρώπινο τρόπο. Και να ξεφύγω λίγο από τη διαρκή πίεση των πολιτικών αντιπαραθέσεων». Αυτό δήλωσε ο Νίκος Χατζηνικολάου απαντώντας σε ερώτηση του Μάξιμου Μουμούρη ολοκληρώνοντας την κοινή τους συνέντευξη με την Ν. Γιαννακοπούλου. Αυτό που προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε εδώ και που θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής κριτικής μελέτης είναι το κόστος που μπορεί να έχει για την ποιότητα του δημοσίου διαλόγου σε βάθος χρόνου η ικανοποίηση μιας τέτοιου είδους «εσωτερικής ανάγκης» με τους όρους που περιγράψαμε παραπάνω, αλλά και το κατά πόσον συνιστά μέρος μιας στρατηγικής αποπολιτικοποίησης και συντηρητικοποίησης της κοινωνίας, αξιοποιώντας και εδραιώνοντας τους όρους της σύγχρονης μετα-δημοκρατικής συνθήκης. Σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση διαδραματίζει και η στερεοτυπική πλαισίωση των έμφυλων σχέσεων.

Η κανονικότητα των στερεοτύπων

Η φόρμα του –ετερόφυλου– ζευγαριού αναπαράγεται ως πρότυπο κανονικότητας που μονοπωλεί τη βάση οργάνωσης των ερωτικών σχέσεων, ενώ η οικογένεια αναπαρίσταται ως βασικός πυλώνας της (πολιτικής) προσωπικότητας, μιας και συνιστά βασικό πυλώνα της κάθε συνέντευξης. Η κυριαρχία του συγκεκριμένου προφίλ, το οποίο διεκδικούν οι πολιτικοί, ιδίως οι αρχηγοί κομμάτων, επιβεβαιώνεται έτσι και ενισχύεται περαιτέρω, καλώντας τους απανταχού «νοικοκυραίους» να δουν τον εαυτό τους σε αυτό. Παράλληλα, η ίδια η οικογενειακή ζωή εξετάζεται μέσα από στερεοτυπικές της αναπαραστάσεις: η πρόταση γάμου από τον άνδρα προς τη γυναίκα αποτελεί αγαπημένο θέμα του παρουσιαστή, ενώ το ερώτημα για «το ποιος κάνει κουμάντο στο σπίτι», εκτός από το να διασκεδάζει τους θεατές που έχουν συνηθίσει πλέον να κοιτούν από την κλειδαρότρυπα των διασημοτήτων, επαναλαμβάνει και νομιμοποιεί μια ιεραρχική αντίληψη των σχέσεων, στο οικογενειακό, στην προκειμένη περίπτωση, πλαίσιο.

Ούτε η αναπαράσταση των φύλων ξεφεύγει από τη στερεοτυπική συγκρότηση. Η Δανάη Στράτου χαρακτηρίζεται «αγοροκόριτσο» επειδή απολαμβάνει «ανδρικές» συνήθειες, όπως οι μηχανές και τα αυτοκίνητα· το γεγονός ότι ο Κωνσταντίνος Μπογδάνος δηλώνει ότι πλένει τα πιάτα γίνεται αντικείμενο ειδικής ερώτησης, υποτιθέμενης ειρωνείας και αστεϊσμού· ο Μάξιμος Μουμούρης χαρακτηρίζεται «ήρωας» επειδή συμβιώνει με τέσσερις γυναίκες (τις τρεις κόρες και τη γυναίκα του) και η Νάντια Γιαννακοπούλου, η σύζυγός του, θα πρέπει, σύμφωνα με τον Νίκο Χατζηνικολάου, να τον έχει «θεό» και ν' αφήσει «τις δικαιολογίες που λέτε εσείς οι γυναίκες». Όλα τα παραπάνω σχόλια γίνονται εν είδει αστεϊσμού, κάτι που, όχι μόνο δεν μειώνει τον αντίκτυπό τους στον δημόσιο λόγο, προς την κατεύθυνση της διαιώνισης των σεξιστικών διαχωρισμών και της πατριαρχικής οργάνωσης της οικογένειας –και όχι μόνο–, αλλά ακριβώς γι' αυτό περνούν «κάτω από το ραντάρ» και δεν ενεργοποιούν τυχόν αντανάκλαστικά των προσκεκλημένων.

Ενδεικτική είναι και η διαφοροποίηση όσον αφορά τις υποχρεώσεις και τις προσδοκίες που αποδίδονται στον άντρα και τη γυναίκα που συνδυάζουν τη βουλευτική ταυτότητα με τις οικογενειακές υποχρεώσεις. Κατά τη συνέντευξη με τον Γιάννη Βαρουφάκη και τη Δανάη Στράτου, ο δημοσιογράφος αποφαίνεται ότι «συνήθως όταν ένας άνδρας αφιερώνεται στην πολιτική δεν υπάρχει χρόνος για τίποτε άλλο» και σύμφωνα με τον ίδιο μια σχέση μπορεί να «κινδυνεύσει από την πολιτική». Είναι επομένως φυσικό και αναμενόμενο από έναν άντρα να παραμελήσει τις προσωπικές του σχέσεις λόγω της πολιτικής, η οποία μάλιστα ερμηνεύεται ως αυτόνομη παράμετρος που εγκυμονεί κινδύνους. Αντίστοιχη εικόνα σκιαγραφείται για την πολιτική και στη συνέντευξη με τον Κ. Μητσοτάκη, κατά την οποία ο προσκεκλημένος ερωτάται αν αφιερώνει αρκετό χρόνο στα παιδιά του ή αν «η πολιτική έχει κάνει ζημιά». Αντιθέτως, όταν η Ν. Γιαννακοπούλου απαντά ότι είναι ο σύζυγός της αυτός που πηγαινοφέρει τα παιδιά στις διάφορες δραστηριότητες, ο παρουσιαστής την εγκαλεί ρωτώντας τη «αν νιώθει τύψεις κάποιες φορές» που δεν το κάνει η ίδια, εφόσον αυτός ο χρόνος είναι πολύτιμος. Ο άντρας, επομένως, δεν δέχεται κριτική, καθώς είναι θεμιτό να αφιερωθεί άνευ όρων στην πολιτική, η οποία και ευθύνεται για τυχόν πλημμελή φροντίδα στην οικογένεια. Αντιθέτως, η γυναίκα θα πρέπει να νιώθει τύψεις για κάτι αντίστοιχο, ούσα προσδιορισμένη από ένα πρότυπο με ξεκάθαρες προτεραιότητες.

Ο νεοσυντηρητισμός, ο οποίος ξεπροβάλλει πλέον ξεκάθαρα ως ο παράδοξος συνοδοιπόρος του νεοφιλευθερισμού, εκφράζεται έτσι μέσα από μια καρικατουριστική εικονογράφηση των ρόλων και της οικογένειας, παρά τις κάποιες προσπάθειες προβολής «μοντέρνων» αντιλήψεων, στο πλαίσιο της ίδιας εκπομπής. Το γεγονός ότι συχνά οι γυναίκες σύντροφοι των προσκεκλημένων πολιτικών δεν αναφέρονται με την ιδιότητά τους, σε αντίθεση με τους συζύγους τους, επιτείνει τη συγκεκριμένη προσέγγιση.

Η αρχή της κανονικότητας/Η κανονικότητα ως αρχή

Αν και από διαφορετικές θέσεις, το κοινό χαρακτηριστικό που μοιράζονται οι παραπάνω εκπομπές στον τρόπο που σχολιάζουν την πολιτική είναι η αποσιώπηση εναλλακτικών θέσεων. Καθώς η περιγραφή της κυβερνητικής ατζέντας ως «επιστροφή στην κανονικότητα» συμπίπτει με την αυτό-νομιμοποίηση των δημοσιογραφικών πλαισίων – είτε αυτή στηρίζεται σε μια φαντασική εκπροσώπηση της κοινωνίας είτε σε μια εσωτερική ανάγκη – η «κανονικότητα» προσλαμβάνει τα χαρακτηριστικά μιας προνομιακής αρχής που έρχεται να επαναπροσδιορίσει ένα εύρος σχέσεων μεταξύ πολιτικής, ΜΜΕ και κοινωνίας με όρους συμμόρφωσης, αποπολιτικοποίησης και νεοσυντηρητισμού. Έτσι, η ηγεμονική κυριαρχία της κεντροδεξιάς είναι κοινός τόπος· η έλλειψη αντιπολιτευτικού λόγου «φυσική»· η ταύτιση δημοσιογράφου και κοινωνίας συνηθισμένη· η τοποθέτηση των πολιτικών προσώπων στο star system εύλογη· το πρότυπο της ετερόφυλης και ιεραρχικής συμβίωσης καθημερινότητα. Η αυτός τουλάχιστον φαίνεται να είναι ο στόχος.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΑ, Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 2ος όροφος
Τ.+30 210 3647912

info@enainstitute.org
enainstitute.org